

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

Author(s)

Zandbergen, Marian; Abu Ghazaleh, Nesrien

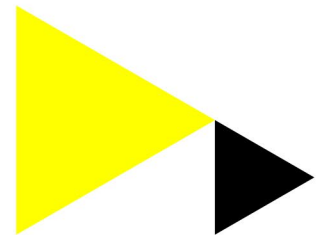
Publication date

2022

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Zandbergen, M., & Abu Ghazaleh, N. (2022). *Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken*. Hogeschool van Amsterdam, Lectoraat Kansrijke Schoolloopbanen in een Diverse Stad.

General rights

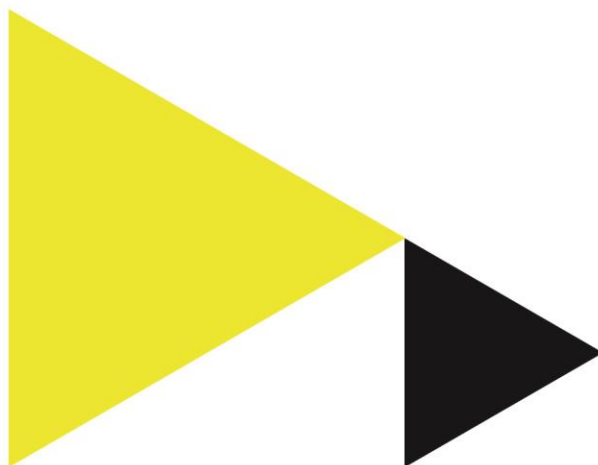
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact/questions>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

Centre of Expertise Urban Education – Kansrijke leer- en ontwikkelroutes in de grote stad
Maart 2022

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

Auteurs

Marian Zandbergen en Nesrien Abu Ghazaleh

Afdeling

Centre of Expertise Urban Education – Kansrijke leer- en ontwikkelroutes in de grote stad

Datum

2 maart 2022

Project

Maatschappelijke Uitdaging: Benutting van bronnen in de stedelijke omgeving

© 2022 Copyright Hogeschool van Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke manier dan ook, zonder volledige bronvermelding.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	4
2.	Theoretisch kader	7
2.1	Design thinking en frame innovatie	7
2.1.1	Design thinking.....	7
2.1.2	Frame Innovatie	7
2.2	Theory of Change.....	8
3.	Aanpak	9
3.1	Vraagstelling.....	9
3.2	Sessies met kinderen	9
3.3	Gesprekken met ouders	10
3.4	Interviews met cultuurmakers	10
4.	Resultaten	11
4.1	Sessies met kinderen	11
4.1.1	Referentiekader: wat is kunst?	11
4.1.2	Bevorderende (omgevings-)factoren en personen voor deelname	12
4.1.3	Verdere doorstroom in kunst en cultuur	12
4.1.4	Evaluatie – hoe hebben de kinderen en ouders de workshop ervaren?.....	12
4.2	Gesprekken met ouders.....	13
4.2.1	Referentiekader: wat is kunst?	13
4.2.2	Bevorderende (omgevings-)factoren en personen voor deelname	13
4.2.3	Verdere doorstroom in kunst en cultuur	14
4.2.4	Evaluatie.....	14
4.3	Interviews met cultuurmakers	15
4.3.1	Referentiekader: wat is kunst?	15
4.3.2	Bevorderende (omgevings-)factoren en personen voor deelname	19
4.3.3	Verdere doorstroom in kunst en cultuur	24
5.	Conclusies en aanbevelingen	26
	Literatuurlijst	30

1. Inleiding

Het heden en de nabije toekomst van onze maatschappij roept om mensen die creatief en innovatief kunnen denken en handelen. Mensen waarbij creatieve vaardigheden en 'maakvaardigheden' zoals het kunnen werken met verschillende technieken, zowel fysiek als digitaal, en materialen goed zijn ontwikkeld. En mensen die met creatief denken een bijdrage kunnen leveren aan de veranderingen die zo hard nodig zijn. Zo schrijft Floris Alkemade, Rijksbouwmeester, in zijn boek 'De toekomst van Nederland' (2015) dat we gezien de vele uitdagingen waar wij op dit moment voor staan, leven in een zeer spannende tijd, waarin het meer dan ooit aankomt op ons vermogen om ons aan te passen aan wat de maatschappelijke uitdagingen waar wij voor staan van ons vragen. We moeten op een andere manier leren kijken naar, en omgaan met, de inrichting van ons land, "onzelf afvragen wie we willen zijn" en de juiste vaardigheden ontwikkelen om de wereld waarin wij nu leven het hoofd te kunnen bieden. Niet voor niets is de ondertitel van zijn boek 'De *kunst* van richting te veranderen.'

Ook op mondiaal niveau wordt het belang van creativiteit eveneens gezien en benoemd, zowel UNICEF als de Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO) zien creativiteit, creatief en kritisch denken als één van de belangrijkste vaardigheden die kinderen vroeg moeten ontwikkelen om later met de uitdagingen van het leven om te kunnen gaan. Ook uit onderzoek van het World Economic Forum (2020) blijkt dat de vaardigheid creativiteit hoog staat in de lijst van vaardigheden die in de (nabije) toekomst het hardst nodig zullen zijn.

De focus die dit alles vraagt bij het opleiden en ontwikkelen van onze jeugd, is nog verre van gerealiseerd. We richten ons bij de ontwikkeling van onze kinderen en jongeren sterk op taal, rekenen en het opdoen van kennis en hebben de ratio, de theoretische ontwikkeling, als maatschappij in wezen op een voetstuk geplaatst. Terwijl we andere zaken die we ook hard nodig hebben ontdoen van de waarde die ze eigenlijk verdienen, met als gevolg dat we op dit moment bijvoorbeeld een groot tekort hebben aan technisch personeel en andere vakbekwame werknemers met creatieve maakvaardigheden. In een recente aflevering van Tegenlicht, 'De nieuwe Elite' (VPRO, 2021), werd belicht hoe we in onze maatschappij een gat hebben gecreëerd tussen de vaardigheden waar wij onze jeugd toe opleiden en ontwikkelen (dat wat wij hoog in het vaandel hebben staan), en de vaardigheden die de maatschappij hard nodig heeft (daar waar wij meer waarde aan zouden moeten toekennen). Ook hierin kwam het belang van de ontwikkeling van creatieve maakvaardigheden volop aan bod, evenals de omslag die er nodig is om meer in te zetten op de waarde van 'maken'.

De voordelen van het ontwikkelen van de creativiteit van kinderen en jongeren staan echter niet alleen ten dienste van de ontwikkelingen en uitdagingen van de maatschappij. 'Wij' als maatschappij hebben deze vaardigheden nodig, maar 'zij' als kinderen en jongeren zijn er vooral ook zelf bij gebaat om hun creatieve talenten te ontwikkelen. Een belangrijke manier om die talenten te ontwikkelen is door al vroeg in het leven betrokken te raken bij activiteiten voor kunst en cultuur. Uit onderzoek blijkt dat het betrokken zijn bij een kunstactiviteit bijvoorbeeld bijdraagt aan het uitdrukken van ideeën en gevoelens, dat men zich beter voelt over zichzelf en meer open staat voor zijn/haar omgeving (Fredrickson, 2008). Herhaalde vrijwillige betrokkenheid bij de kunsten kan bijdragen aan een (meer) positief zelfbeeld en geeft of vergroot de keuzevrijheid om controle te hebben over het leven en de omgeving (Darewych & Riedel Bowers, 2018). Ook worden verbeteringen in academische prestaties gezien, een toename in creativiteit en een toename van iemands welzijn (Belfiore & Bennett, 2008; Matarasso, 1997; Testa & McCarthy, 2004; Ulig, Jansen & Scherder, 2018).

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

Centre of Expertise Urban Education – Kansrijke leer- en ontwikkelroutes in de grote stad
© 2022 Copyright Hogeschool van Amsterdam

Het is dus om velerlei redenen van maatschappelijke én individuele waarde dat mensen, zowel kinderen als volwassenen, deelnemen aan activiteiten voor kunst en cultuur. Wij hebben creatieve mensen nodig en mensen zijn persoonlijk gebaat bij een goed ontwikkelde creativiteit. De rol van kunst en cultuur in onze maatschappij is wellicht niet erg tastbaar en het effect is ook niet zo direct zichtbaar, maar de waarde die we er aan hechten zou veel groter mogen zijn als we rekening houden met de ontwikkelingen die nodig zijn.

Dat het van belang is om op jonge leeftijd al in te zetten op kunst- en cultuurparticipatie wordt onderstreept door het gegeven dat deelname aan kunst en cultuur in de kindertijd in nauw verband staat met deelname aan kunst en cultuur tijdens volwassenheid. Zo schrijven Nagel en Ganzeboom (2007): “Cultuurparticipatie is een betrekkelijk stabiel gegeven in de levensloop, participatie op 14-jarige leeftijd is sterk verbonden met die op 30-jarige leeftijd.” Zowel ouders als school hebben volgens de onderzoekers een belangrijke rol in het tot stand komen van deze continuïteit, alhoewel de rol van ouders veel sterker is dan die van school. Het is daarmee niet gezegd dat, zouden wij de rol van scholen in de participatie aan kunst en cultuur vergroten, zij hun invloed op latere cultuurparticipatie niet zouden kunnen vergroten. Lange tijd vonden wij dit wellicht ook een rol van ouders, en hebben wij zoals beschreven in ons onderwijs de nadruk gelegd op taal, rekenen, kennis, theorie. Gegeven de ontwikkelingen waar wij mee te maken hebben en krijgen, is er alle aanleiding om deze focus te herzien.

In Amsterdam is vanuit de gemeente veel aandacht voor de ontwikkeling van deze rol van het onderwijs en de organisaties voor kunst en cultuur in de creatieve ontwikkeling van kinderen en jongeren. In ‘De kracht van kunst en cultuur’, de hoofdlijnen van de cultuurnota 2021 – 2024 van gemeente Amsterdam (2020), schrijft wethouder Kunst en Cultuur Touria Meliani dat ieder kind over verbeeldingskracht beschikt, en dat het aan ons als docenten, culturele instellingen en ouders is om die verbeeldingskracht te stimuleren. Want “Kunst zet alles in beweging. Kunst ontroert en schuurt, inspireert, biedt troost en verrijkt. Een prachtig schilderij, een aangrijpend verhaal, een adembenemende film: ze prikkelen de verbeelding en bieden onverwachte inzichten en nieuwe perspectieven op het leven en op de wereld. Dat maakt kunst onmisbaar.” Daarom is de gemeente gestart met het inzetten van cultuurcoaches op de Amsterdamse basisscholen. Hun rol is om kinderen, ouders en scholen te verbinden met het cultuuraanbod in alle wijken.

Vooraf voor kinderen in buurten met een lage sociaal-economische status, waar veel zogeheten ‘minimagezinnen’ wonen, is dit hard nodig. Want, zo is het beeld, daar is de participatie aan kunst en cultuur een stuk lager dan in andere buurten. Het Jongerencultuurfonds Amsterdam is er om dat in samenwerking met gemeente en organisaties voor kunst en cultuur in de stad te veranderen. De ambitie is onder meer om, met inzet van de cultuurcoaches, het bereik van het JCFA te verdubbelen van 3000 gezinnen nu, naar 6000 gezinnen in 2024. Eén van die buurten die de inzet van JCFA goed kan gebruiken is de Wildemanbuurt, een buurt met de nodige problematiek. Middenin deze buurt is The Beach gevestigd. Als culturele ‘maakplaats’ is The Beach een plek waar creativiteit, ontwerpen en maken hand in hand gaan met het versterken van gemeenschappen. The Beach heeft onder andere het programma Gangmakers opgezet, waar kinderen tussen de 8 en de 12 jaar aan de slag gaan met creatief ontwerpen en maken. Ook is er de Studio Osdorperban, waar jongeren vanaf 15 jaar ontwerpen maken en uitvoeren. Voor volwassenen is er bij The Beach onder andere de Wilde Chefs, waar vrouwen uit de buurt wekelijks samen koken. Daarnaast verzorgt The Beach de inzet van cultuurcoaches op twee basisscholen in de Wildemanbuurt, IKC Het Talent en de Lukasschool.

Uit een evaluatie van de inzet van cultuurcoaches, uitgevoerd door het Amsterdamse expertisecentrum voor cultuuronderwijs Mocca (2021), blijkt dat scholen en culturele instellingen in de stad over het algemeen erg positief zijn over de inzet van de cultuurcoaches:

“De cultuurcoach brengt expertise met zich mee en versterkt, verdiept, verbreedt en verbindt het cultuureducatieve aanbod op school. De kosteloze inzet van de cultuurcoach is zeer welkom op scholen die voor cultuureducatie nauwelijks of geen financiële middelen hebben. Doorgaans ervaren de scholen door de inzet van een cultuurcoach werkdrukverlichting, vooral doordat zij samenwerken met de (interne) cultuurcoördinator. In het begin kost de inzet van een cultuurcoach soms meer tijd.”

Alhoewel ook The Beach tevreden is met het werk dat zij in, samen met en voor de buurt kunnen doen, is het bereik en de doorstroom van kinderen en jongeren in kunst en cultuur ook met de inzet van de cultuurcoaches een blijvende uitdaging. Zoals bij veel initiatieven met een maatschappelijk doel is de vraag in theorie groot, maar blijft het een kunst om de verbinding te leggen tussen dat wat je wil bereiken, en voor wie, en de mate waarin je dat aanbod over het voetlicht kunt brengen.

Gezien de ambities van de stad, gemeente, Jongerencultuurfonds en de makers in de stad die onder andere bij een plek als The Beach gerealiseerd worden, is er behoefte ontstaan om wat dieper in te gaan op de vraag hoe de kinderen en jongeren waarvoor deelname aan kunst en cultuur niet vanzelfsprekend is, het beste bereikt kunnen worden. En hoe de doorstroom naar andere activiteiten voor kunst en cultuur bevorderd kan worden. De Hogeschool van Amsterdam, in de vorm van het Centre of Expertise Urban Education, in samenwerking met JCFA en The Beach heeft een kwalitatief onderzoek uitgevoerd met als onderzoeksvraag:

Hoe kan The Beach het bereik en de betekenis van kunst en cultuur bij jongeren uit de Wildenmanbuurt in Amsterdam Nieuw-West vergroten, waardoor zij kunnen participeren in het aanbod en de doorstroommogelijkheden in het kunst-en-cultuurdomein?

2. Theoretisch kader

Bij het uitwerken van de onderzoeksvraag,

Hoe kan The Beach het bereik en de betekenis van kunst en cultuur bij jongeren uit de Wildenmanbuurt in Amsterdam Nieuw-West vergroten, waardoor zij kunnen participeren in het aanbod en de doorstroommogelijkheden in het kunst-en-cultuurdomein?

wordt het gedachtengoed van The Beach als plek waar creativiteit, ontwerpen en maken hand in hand gaan met het versterken van gemeenschappen, als uitgangspunt gehanteerd en gecombineerd met dat van de sociale wetenschap. Daarom zijn de theoretische concepten van Design Thinking en Frame Innovatie voor dit onderzoek relevant en worden deze hieronder kort beschreven. Bij de toepassing van dit gedachtengoed op het uitwerken van de onderzoeksmethoden (hoofdstuk 3), zijn deze concepten gecombineerd met die van de Theory of Change, een gangbaar concept voor het tot stand laten komen van verandering vanuit de sociale wetenschappen.

2.1 Design thinking en frame innovatie

2.1.1 Design thinking

Om processen van innovatie te implementeren, in welke sector dan ook, is het nodig om ze beter te begrijpen. Een van de methoden die voor de tech-industrie ontzettend goed heeft gewerkt en teams van mensen er toe heeft gedreven om hun doelen om te zetten in successen, is de methode van Design Thinking. Bij Design Thinking ligt, kort samengevat, de focus op de eindgebruiker en wordt via multidisciplinaire samenwerking en in een relatief hoog tempo een proces van herhaling en verbetering doorlopen. Om zo gewenste, gebruikersvriendelijke en economisch goede oplossingen te genereren. Leren en experimenteren wordt gestimuleerd door een levendige, interactieve omgeving te creëren (Plattner, Meinel en Weinberg, 2009). De methode is volgens de auteur sterk gericht op de mens, vraagt veel ruimte voor ambiguïteit, heeft oog voor oplossingen uit het verleden en dwingt tot het tastbaar maken van ideeën.

Nadat ook voor de rest van de wereld duidelijk werd dat deze teams en hun methode zich op een positieve manier onderscheiden van de manier waarop in andere organisaties gewerkt wordt, is de interesse in Design Thinking sterk gegroeid. In recente jaren heeft deze enorme interesse ook de publieke sector bereikt, het wordt door velen gezien als een waardevolle manier van denken bij het werken aan oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken. Een van de methoden die is ontstaan om een betere vertaalslag te maken van Design Thinking als methode uit de technische wereld, naar die van de publieke sector, is Frame Innovatie (ook wel *Frame Creation* of, in het Nederlands, *Frame Creatie* genoemd).

2.1.2 Frame Innovatie

Frame-innovatie (FI) is een innovatiegerichte benadering van probleemoplossing. Het past 'design thinking' toe, maar gaat daarbij concreter in op het framen van problemen en probeert voor de publieke sector een beter toepasbare methode aan te reiken dan 'de geleende trucs en technieken die de term gewoonlijk kenmerken'. FI richt zich niet op het genereren van oplossingen, maar op het vermogen om nieuwe benaderingen te creëren voor de probleemsituatie zelf (Dorst, 2015). Gedachte hierbij is dat de

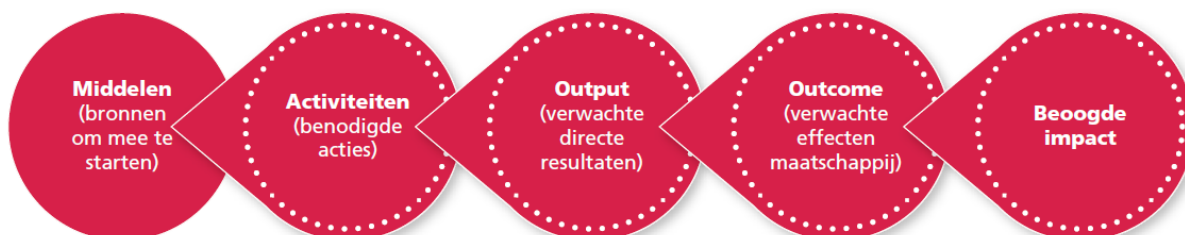
oplossing zich niet bevindt in de kern van de paradox van de probleemsituatie, die vast lijkt te zitten in gesloten definities, maar in het bredere contextuele gebied van waarden en thema's dat zich rondom de paradox bevindt.

Het model van Frame Innovatie gaat uit van een proces van negen stappen, waarvan dit onderzoek de eerste 4 á 5 stappen wil doorlopen:

- 1) archeologie: analyseren van de geschiedenis van de probleemeigenaar en de oorspronkelijke formulering van het probleem
- 2) paradox: analyseren van de probleemsituatie (wat maakt dit zo ingewikkeld?)
- 3) context: analyseren van de binnenkring, de belangrijkste belanghebbenden
- 4) veld: verkennen van het bredere gebied waarin het probleem zich bevindt
- 5) thema's: onderzoeken van thema's die opkomen in het bredere gebied
- 6) frames: identificeren van patronen tussen thema's, om frames te creëren
- 7) toekomst: verkennen van mogelijke uitkomsten en proposities voor de verschillende belanghebbenden
- 8) transformatie: onderzoeken van veranderingen en de strategieën en werkwijzen van belanghebbenden die nodig zijn voor implementatie
- 9) integratie: formuleren van geleerde lessen voortkomend uit de nieuwe benadering en identificeren van nieuwe kansen binnen het netwerk

2.2 Theory of Change

De Theory of Change (ToC) volgt een beschrijving van hoe en waarom een gewenste verandering naar verwachting in een bepaalde context zal plaatsvinden. Deze benadering van evaluatieonderzoek gaat terug op de ideeën van Carol Weiss (1972; 1995) en is nader uitgewerkt door anderen (Connell e.a., 1995; Connell & Kubisch, 1998; Connell, Kubisch & Fulbright-Anderson, 2001). Startpunt is de beoogde *impact*, in ons geval het bereik en de betekenis van kunst en cultuur bij jongeren uit de Wildenmanbuurt in Amsterdam Nieuw-West vergroten. Dan wordt naar de *outcomes gekeken*: de effecten die activiteiten van The Beach op hun stakeholders en de maatschappij hebben. Vervolgens wordt naar de *outputs gekeken*: de directe resultaten van de verrichtte activiteiten. En tenslotte wordt naar de activiteiten en naar de bronnen of middelen (*resources*) gekeken die zij daarvoor nodig hebben.

3. Aanpak

3.1 Vraagstelling

Aansluitend bij het doel van het onderzoek is de centrale vraag:

Hoe kan The Beach het bereik en de betekenis van kunst en cultuur bij jongeren uit de Wildenmanbuurt in Amsterdam Nieuw-West vergroten, waardoor zij kunnen participeren in het aanbod en de doorstroommogelijkheden in het kunst-en-cultuurdomein?

Bovenstaande vraag is opgedeeld in de volgende deelvragen:

1. Welke referentiekaders kunnen we onderscheiden met betrekking tot definiëring van kunst en cultuur?
2. Welke omgevingsfactoren en personen spelen een rol in deelname van jongeren aan 'creatief maken' en hun ontwikkeling in het proces van creatief maken?
3. Welke factoren (bijvoorbeeld ouders, scholen en andere wijkorganisaties) zijn van invloed op de doorstroom van jongeren in het kunst en cultuur domein?

De centrale vraag en deelvragen zijn met input en feedback van de betrokkenen van het Jongeren Cultuurfonds en The Beach verwerkt in een interviewleidraad, die te vinden is in bijlage 1.

3.2 Sessies met kinderen

Voor het vormgeven van de methode van dataverzameling bij kinderen is een afstudeerplek gecreëerd. Een student van de opleiding Culturele en Maatschappelijke Vorming (CMV) aan de Hogeschool van Amsterdam is binnen het onderzoek afgestudeerd, begeleid door een van de onderzoekers. Deze student heeft voor haar afstudeeropdracht binnen het onderzoek haar eigen onderzoeksvraag als volgt geformuleerd:

“Op welke manier kunnen de onderzoeksvragen van het onderzoek ‘Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken’ het beste worden vertaald in creatieve werkvormen of onderzoeksinstrumenten voor kinderen van 8 tot 12 jaar oud in de Wildemanbuurt?”

Zij heeft hier uitvoering aan gegeven via de volgende stappen:

1. Het onderzoeken van de randvoorwaarden die belangrijk zijn bij het ontwerpen van creatieve werkvormen of onderzoeksinstrumenten voor dit onderzoek bij deze doelgroep. Hiervoor is literatuuronderzoek gedaan naar *arts based research* en de randvoorwaarden voor het doen van (creatief) actie-onderzoek. Ook heeft de student meegelopen met een aantal workshops van The Beach en heeft zij een buurtverkenning gedaan. Tot slot heeft ze enkele interviews gehouden met verschillende cultuurmakers uit de stad.
2. Het verkennen wat mogelijke werkvormen zijn die toepasbaar zijn op de onderzoeksvragen van dit onderzoek en vormgeven van een proces om samen met de onderzoekers tot een creatieve werkvorm of onderzoeksinstrument te komen. Hiervoor is *deskresearch* uitgevoerd en met de

onderzoekers is er een brainstormsessie gedaan aan de hand van een aantal methoden om snel en veel ideeën te genereren voor het vormgeven van de werkvorm. Vervolgens is een draaiboek voor de sessie met de kinderen opgesteld, die is getoetst aan de ervaring van een van de betrokkenen vanuit The Beach en aan de onderzoekservaring van een onderzoeker van het CoE. Met deze feedback is de definitieve werkvorm gemaakt met de volgende onderdelen:

- a. Een introductie en voorstelronde aan de hand van de vraag: “Ik ben *voornaam*, in mijn leven betekent kunst ... in mijn vrije tijd doe ik graag ...”.
  - b. Een debat aan de hand van door de student zelf ontworpen associatiekaarten, met verschillende voorstellingen er op, waarbij telkens de vraag was: “Is dit kunst?”, waarbij kinderen mochten gaan staan als ze het kunst vonden en mochten blijven zitten als ze het geen kunst vonden. De kinderen gingen vervolgens onder begeleiding met elkaar in gesprek over de vraag waarom het voor hen wel of geen kunst was.
  - c. Een schilderopdracht aan de hand van een voorstellingsoefening, waarbij alle kinderen met hun ogen dicht gevraagd werd: “Wat wil je later met kunst doen? Dit mag als werk zijn of in je vrije tijd. Probeer jezelf voor je te zien als je groot bent, terwijl je bezig bent met dat wat je later met kunst wil doen. Probeer dit plaatje zo goed mogelijk te zien. Hoe zie je er uit? Wat ben je aan het doen? Waar ben je? Hoe ziet de ruimte eruit waarin je bent? Hoe voel je je? Onthoud dit plaatje goed. Doe allemaal je ogen weer open.” De kinderen gingen vervolgens aan de slag met het maken van hun schilderij aan de hand van hun eigen voorstelling van zichzelf in de toekomst.
  - d. Een plenaire afsluiting om over de schilderijen te vertellen.
3. Het uitvoeren en evalueren van de uitgevoerde werkvorm. Met de cultuurcoaches en programmamakers zijn de sessies met de kinderen van de Gangmakers en op IKC Het Talent gepland. In totaal werden drie sessies gepland met 10 tot 12 kinderen per sessie. Vanwege de *lockdown* eind november 2021 is slechts één van de sessies doorgegaan. Er hebben 8 kinderen aan de sessie deelgenomen.
  4. Het overdraagbaar maken van de werkvorm voor andere onderzoekers die verbonden zijn aan het CoE Urban Education. De lessen uit het maken en uitvoeren van de workshop zijn verwerkt in een video, die samen met het afstudeer- en workshopmateriaal beschikbaar is gesteld voor alle onderzoekers verbonden aan het CoE voor het doen van toekomstig onderzoek naar dit thema.

3.3 Gesprekken met ouders

De ouders van de kinderen die aan dit onderzoek hebben deelgenomen zijn door een onderzoeker van de HvA geïnterviewd. Door de onderzoekers is, in samenwerking met betrokkenen van The Beach en het Jongeren Cultuurfonds, vooraf een interviewleidraad opgesteld (zie bijlage 1). Het groepsinterview vond tegelijkertijd plaats met de workshop van de kinderen. In totaal hebben 6 ouders deelgenomen. Het gesprek is opgenomen en vervolgens uitgeschreven en geanalyseerd.

3.4 Interviews met cultuurmakers

De cultuurcoaches en programmamakers van The Beach zijn door een onderzoeker van de HvA geïnterviewd, net als de cultuurverkenner voor Nieuw West van het Amsterdams Fonds voor de Kunsten. Door de onderzoekers is, in samenwerking met betrokkenen van The Beach en het Jongeren Cultuurfonds, vooraf een interviewleidraad opgesteld (zie bijlage 1). De interviews vonden face-to-face danwel via Microsoft Teams plaats en duurden ongeveer één uur. Ze zijn opgenomen, getranscribeerd en vervolgens geanalyseerd met behulp van het programma MaxQDA.

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

4. Resultaten

4.1 Sessies met kinderen

4.1.1 Referentiekader: wat is kunst?

Wat vinden de kinderen kunst en waarom?

Als we vragen naar het 'wat' en 'waarom' van kunst, in een open vraag zonder suggesties, gaan de spontane antwoorden die de kinderen geven over a) de handeling, b) het materiaal, c) de reikwijdte, d) het tastbare resultaat, e) het oordeel en f) de emotie. Kunst associëren zij met dingen doen en maken. "Kunst maakt iets of je doet er iets mee." (handeling). De materialen die in hen opkomen zijn verf, hout, klei, karton en elektriciteit. De reikwijdte is voor sommigen groot ("Alles is kunst", of "Kunst betekent heel veel voor mij"), voor anderen lijkt hij in eerste instantie klein en beperkt tot het tastbare resultaat: schilderijen en standbeelden. Andere tastbare resultaten die genoemd worden zijn 'kunstwerken' en monumenten. Ook het oordeel over mooi en lelijk wordt benoemd, al zijn de kinderen het er niet over eens of kunst mooi moet zijn of niet ("Kunst kan nooit lelijk zijn." vs. "Ik vind het geen kunst, omdat het lelijk is."). Tot slot wordt kunst door kinderen gekoppeld aan emoties, kunst is leuk, iets waar mensen blij van worden. En kunst is 'niet gewoon' maar bijzonder.

Welke normen, waarden en overtuigingen hangen hier mee samen?

Dit aspect van bijzonderheid komt ook terug in de verdiepende associatie met de associatieplaten. Als een meubelstuk of flatgebouw 'gewoon' is, is het geen kunst. Als het bijzonder is, dan wel. "Als het maar niet standaard is." Een tatoeage kán wel kunst zijn, als het maar niet gewoon tekenen met inkt is. Een foto kan wel kunst zijn, als het maar geen gewone foto is, maar een foto van kunst of een foto die mooier wordt gemaakt door te editen kan volgens de kinderen wel kunst zijn. Iets veranderen waardoor het niet meer normaal wordt, is ook kunst. "Als je met een spuitbus op een flat gaat spuiten, krijg je een kunstflat." En als je ergens voor moet tekenen of schilderen, of als iets mooie kleuren en patronen heeft, is het in de ogen van de kinderen sowieso al snel kunst.

Andere normen, waarden en overtuigingen die de kinderen hebben laten zien in het debat met de associatiekaarten, gaan wederom over de handeling van het maken, maar ook over het zelf bedenken. Terugkomend argument in de vraag of iets wel of geen kunst is, is de afweging of iemand iets zelf bedacht en/of zelf gemaakt heeft. Een tafel kan kunst zijn als iemand hem zelf heeft bedacht. Een game kan kunst zijn omdat iemand alle dingen die je ziet (de ruimte) en die je in de game kan doen (lopen) eerst heeft moeten maken. Ook de persoonlijke invulling van dingen, de keuzes die iemand maakt in het proces van dingen maken bepalen volgens de kinderen of iets kunst is. Als je zelf kleuren, vormen, materialen, patronen, formaten, teksten en plaatjes kan kiezen, dan wordt het kunst.

Wat betekent kunst voor hen?

Kunst is voor de kinderen vooral positief en leuk. Ze geven aan dingen te willen maken die leuk zijn om te maken, ze schilderen omdat ze het leuk vinden, of ze geven aan dat ze houden van dingen maken. De voorkeuren lopen vanzelfsprekend uiteen, bij sommige kinderen is een duidelijk onderscheid te zien tussen de voorkeur voor tekenen en schilderen en de voorkeur voor 'maken', andere kinderen noemen het creatief bezig zijn in brede zin of noemen meerdere dingen die ze leuk vinden aan het maken van kunst. Dit kwam ook terug in de schilderopdracht. Wat ze schilderen, is wat ze leuk vinden. Een aantal van de iets oudere kinderen benoemden naast het plezier ook het uiten en reguleren van gedachten en

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

emoties: “Als ik gekke dingen in mijn hoofd heb, dat ik het dan eruit haal.” En “Als ik gewoon een beetje verdrietig ben dan kan ik een beetje tekenen of knutselen, dan vergeet ik het snel weer.” Tot slot wordt genoemd dat kunst ook ‘stressig’ kan zijn. Als iets niet lukt, met tekenen, schilderen of knutselen, dan “krijg ik ook een beetje stress”.

Wat doen de kinderen zelf, in hun vrije tijd, aan kunst?

Er is weinig tijd besteed aan deze vraag. Naast hun deelname aan de Gangmakers geven kinderen aan vooral bezig te zijn met tekenen. Sommige kinderen noemen daarnaast ook knutselen, met klei spelen of verven. We hebben de kinderen niets horen zeggen over andere initiatieven of activiteiten of het gebied van kunst.

4.1.2 Bevorderende (omgevings-)factoren en personen voor deelname

Alle deelnemers zijn via school bij de Gangmakers terecht gekomen. Deelname stimuleert deelname: eenmaal bij de Gangmakers, blijven kinderen graag meedoen aan de volgende serie workshops. Tenzij er iets anders voor in de plaats komt, zoals een zusje dat op dezelfde tijd moet gaan zwemmen. De dingen die de kinderen doen bij de Gangmakers vinden ze allemaal erg leuk. Wat de motivatie voor deelname verder bevordert is het vertrouwde gevoel dat kan ontstaan, sommige kinderen geven aan steeds meer een ‘thuisgevoel’ te ervaren bij de Gangmakers. Ze noemen daarnaast het bijzondere van de dingen die ze doen en maken. Dingen die ze thuis niet zouden doen: wassen beelden maken, met elektriciteit werken.

4.1.3 Verdere doorstroom in kunst en cultuur

De meeste kinderen noemen dat ze de Gangmakers heel leuk vinden en sommige kinderen geven ook aan dat ze kunst leuker zijn gaan vinden door de Gangmakers. Dat betekent niet dat ze naast de Gangmakers ook andere dingen met kunst zouden willen doen, de meeste kinderen geven aan dat niet te willen. Gevraagd naar hun toekomst en de rol van kunst hierin, geeft slechts één meisje aan dat ze later niks met kunst wil doen. Bij de schilderopdracht schildert ze zichzelf als ze groot is, zonder invulling van wat ze dan doet. Ze wil wel graag leren hoe je een hoofd met een hoofddoek schildert, ze draagt hem later graag op dezelfde manier als haar moeder. De andere kinderen noemen kunstactiviteiten die ze in hun vrije tijd graag willen doen, sommigen verbeelden dit ook op hun schilderij, anderen schilderen vooral andere hobby’s of toekomstdromen (zoals ‘keeper worden’). Eén van de kinderen geeft aan dat ze later graag mensen en dingen wil schilderen. Ze verbeeldt op haar schilderij zichzelf als schilder, met een rij van mensen die graag door haar geschilderd willen worden.

4.1.4 Evaluatie – hoe hebben de kinderen en ouders de workshop ervaren?

Er was helaas geen tijd om de workshop met de kinderen te evalueren. De tijd liep al uit en de ouders kwamen binnen na hun eigen gesprek in het kader van het onderzoek. Het geschilderde werk werd trots getoond en sommige ouders deelden net zo trots dingen over hun kinderen, hoe graag ze tekenen en schilderen. Vooral de moeders toonden hun enthousiasme: “Ze doen het beter dan echte kunstenaars!” en ook wilden ze graag de schilderijen mee naar huis nemen. Terugkijkend op de workshop leek het plezier vooral toe te nemen bij het debat, toen de kinderen mochten gaan staan of zitten als ze het er mee eens of oneens waren (“Ik vind het nu al leuk,” zei een van de kinderen toen we daar mee begonnen.). En aan het eind van het debat groeide de onrust en het ongeduld om aan de slag te gaan, ze wilden graag beginnen met het schilderen. Aan het eind wilden ze niet weg (“Wij kunnen heel lang

blijven, papa en mama komen nog niet.” en “Ik wil er nog één maken. Ik ga niet weg tot in een tweede schilderij heb gemaakt.”), al met al leek het er op dat ze er plezier aan hebben beleefd.

4.2 Gesprekken met ouders

4.2.1 Referentiekader: wat is kunst?

Wat verstaan ouders onder kunst?

Bij het stellen van deze vraag wordt al snel de link met cultuur gelegd. Een moeder legt uit dat iedereen zijn/haar eigen cultuur heeft waarbij kunst er anders uit kan zien. Het is breder dan schilderen, het is een manier om creativiteit te uiten die voor iedereen anders is. Ouders geven aan dat het goed is dat de creativiteit bij kinderen bij Gangmakers wordt opgewekt en ‘dat je met je handen bezig bent’.

Een andere moeder geeft aan dat in Afrika, waar zij oorspronkelijk vandaan komt, kunst heel normaal is, iedereen is creatief met handen. De huizen zijn groter dan hier in Amsterdam en in elk hoekje wordt er wel iets met de hand gemaakt. Dat is daar normaal en kinderen groeien er mee op. Ze vertelt over haar dochters, de een houdt van schilderen, de ander houdt meer van theater. Andere moeders beamen dat de huizen te klein zijn om hun kinderen echt met kunst bezig te laten zijn zoals dat bij de Gangmakers mogelijk is. “Het is goed dat ze dingen doen die ze thuis niet zelf doen.”

De rol van kunst

Als naar de rol van kunst wordt gevraagd blijkt het antwoord vooral te gaan over de algemene ontwikkeling, tijdsbesteding en geprikkeld worden. Er wordt aangegeven dat het bij de opvoeding hoort. Zoals de meesten van de ouders zelf hebben geleerd over bijvoorbeeld de grote schilders, zoals Vincent van Gogh en de Zonnebloemen, het is een uitbreiding van kennis. Het is een stukje geschiedenis en de ouders hechten er belang aan dat hun kinderen iets weten over kunst, schilderen, beelden, maar ook zelf creatief zijn: “Je moet het meegeven aan kinderen. Wat ze ermee doen is hun eigen keuze”.

De ouders geven aan dat er op school bezuinigd is op kunst. Dit terwijl ze aangeven dat door het toepassen van kunst, je ook gewoon handiger kan worden, je kan kijken wat je leuk vindt om te doen. Het met een groepje bezig zijn, de sociale interactie, samen, is een goede tijdsbesteding. Thuis is het toch snel gamen of tv-kijken en is er gebrek aan ruimte en (bijzondere) materialen.

Door bij de Gangmakers met kunst bezig te zijn worden de kinderen op een andere manier geprikkeld zoals dat thuis, en inmiddels ook niet meer op school, gebeurt. Zo jong mogelijk prikkelen geeft de ruimte voor het kind om te ontdekken wat ze leuk vinden. Veel ouders geven wel aan dat dit eigenlijk ook op school zou moeten plaatsvinden (waar door een ouder wordt aangegeven dat dit wel enigszins voor toneel en drama geldt).

4.2.2 Bevorderende (omgevings-)factoren en personen voor deelname

Alle ouders zijn via school bij de Gangmakers terecht gekomen. Sommigen kregen een folder te zien, een ander werd door de juf gestimuleerd tot deelname. Een ouder werd ook bij een andere buitenschoolse activiteit op de Gangmakers geattendeerd en een andere ouder kreeg naast school ook via-via over de Gangmakers te horen.

Locatie en tijdstip blijken belangrijke factoren voor deelname. Als het niet makkelijk bereikbaar is, wordt het voor de ouders lastig om hun kinderen te brengen en te halen. Niet iedereen heeft een auto, het openbaar vervoer werkt niet altijd mee en is duur en fietsen is voor de meesten ook geen optie. Loopafstand zou het beste zijn. Ook het tijdstip is belangrijk, want als het vroeg donker wordt is het gevaarlijk in de buurt en dan gaan ze ook liever niet ergens heen. De ouders geven aan dat ze het belangrijk vinden dat de kinderen niet buiten gaan hangen. Of de kinderen zijn thuis, of ze zitten op een cursus, want de buurt is niet veilig.

Zij geven ook aan dat het een kindvriendelijke plek moet zijn. Zij benoemden daarbij dat bijvoorbeeld in de bibliotheek geen goed idee was, de kinderen mochten geen lawaai maken wat natuurlijk niet te doen was. Een plek als The Beach is een goede plek en voor de meeste ouders dichtbij.

Naast locatie en tijdstip wordt ook het financiële aspect genoemd. De meeste ouders hebben meerdere kinderen, dan tikken de activiteiten en cursussen aan en ze willen geen onderscheid tussen hun kinderen moeten maken. Ook wordt aangegeven dat het merendeel van hen geen recht heeft op een stadspas, zij zitten boven die inkomensgrens waardoor zij tussen wal en schip vallen, omdat zij dus wel meerdere kinderen hebben. Dan wordt het echt te duur. Via school bleek het gratis maar heel veel ouders wisten dit niet. Dit zou duidelijker gecommuniceerd kunnen worden.

De ouders geven aan dat de gemeente hier meer aandacht aan zou kunnen besteden. Het kan financieel beter worden geregeld, zo zijn zij van mening, maar ook vinden sommigen dat het aanbod in de buurt beter zou moeten worden. Hierbij wordt naast creativiteit ook sport genoemd, dit ontbreekt in de buurt. Een andere ouder geeft aan dat het aanbod misschien wel genoeg is, maar dat niet alle ouders goed genoeg op de hoogte zijn hiervan.

4.2.3 Verdere doorstroom in kunst en cultuur

Of de kinderen verder gaan in kunst lijkt vooral afhankelijk van de mogelijkheden. Want het wordt door alle ouders gestimuleerd, ook omdat de kinderen het zo leuk vinden. Over de vraag of zij een baan in de cultuursector zouden stimuleren wordt door alle ouders gezegd dat ze dat goed zouden vinden, als hun kinderen dat leuk zouden vinden, ze geven aan dat het bij de basis begint.

Gangmakers stimuleren

Ouders geven aan dat het goed zou zijn om via school het programma van de Gangmakers verder te promoten. Daar kunnen meer folders worden uitgedeeld en kan het in nieuwsbrieven bekend worden gemaakt. Een ouder geeft aan dat huis-aan-huisfolders ook zouden kunnen werken om meer kinderen te laten kennismaken met Gangmakers.

4.2.4 Evaluatie

De ouders vinden het lastig om te oordelen of zij een verandering in hun kinderen zien maar de activiteiten worden door de ouders gewaardeerd. De kinderen vinden het leuk, daarom doet hun kind mee aan het programma. Aangegeven wordt dat voor het oordelen over een echte verandering wat langer de tijd nodig is. Niet elk kind kon steeds bij elke les aanwezig zijn en sommige kinderen zijn juist al langer met kunst bezig. Over hen wordt aangegeven dat zij wel steeds beter aan het worden zijn. Ook wordt aangegeven dat de algemene kennis nu al is vergroot, een kind wist bijvoorbeeld niet wat dia's zijn, en dat het vroeger normaal was om zo naar beelden te kijken. Ook wordt over het algemeen aangegeven

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

dat door het bezig zijn met iets kleins, het zelfvertrouwen van de kinderen al kan toenemen. Een moeder verwacht dat wel te gaan zien als ze wat langer bezig zijn.

4.3 Interviews met cultuurmakers

4.3.1 Referentiekader: wat is kunst?

Wat verstaan cultuurmakers onder kunst?

Wat kunst is, dat is een grote, brede en niet makkelijk te beantwoorden vraag, als je het aan de cultuurcoaches en programmamakers vraagt. Kunst, dat kan van alles zijn en zit in veel dingen verweven. Kunst is vooral iets waar je jezelf, je gevoel en je visie in kunt uitdrukken. Een uitingsvorm, soms een ervaring, waarin je kunt laten zien hoe je in het leven staat, waarmee je dingen uit kunt leggen die met woorden moeilijker uit te leggen zijn. Zowel in klassieke beeldende kunst als in videokunst of kunst met nieuwe media, al zijn die vormen van kunst inmiddels ook al weer zo normaal dat je het onderscheid volgens hen niet zo scherp hoeft te maken.

Niet alles is zo maar meteen kunst, al is de scheidslijn tussen wel of geen kunst onduidelijk en lastig in woorden uit te drukken. Een creatieve uiting die gebruikt wordt bij actievoeren voor een bepaalde overtuiging kán kunst zijn. Er komen volgens de cultuurcoaches en programmamakers, hierna soms aangeduid als 'deelnemers' bij het onderzoek, veel facetten bij kijken. Waarin kunst zich duidelijk onderscheidt van de manier waarop ze in hun werk bezig zijn, waarbij creatieve vaardigheden worden aangeleerd en creatief denken wordt gestimuleerd. De manier waarop de deelnemers aankijken tegen kunst wordt in hun werk toch vooral vertaald naar de verschillende (concrete) manieren waarop kunst er uit kan zien, zoals dans, theater, muziek en beeldende kunst.

Kunst is ook een manier om met moeilijke of gevoelige dingen om te gaan. "Dat je op zo veel manieren voorzichtig iets kunt brengen wat misschien moeilijk is om te zeggen. Dat vind ik mooi er aan, dat het verbindend kan zijn, je op een andere manier kan laten nadenken dan hoe het meer alledaags binnenkomt, hoe mensen er over praten, hoe het op het nieuws komt. Dat je het op een andere manier kunt zeggen, zodat andere mensen er ook weer op een andere manier op kunnen reageren." Ook als je de taal niet spreekt, kun je elkaar via kunst toch begrijpen en herkennen.

Elkaars emoties, in vrolijke kunstwerken, of juist niet. Kunst brengt nieuwe inzichten met zich mee. Je kunt er veel door leren en het kan je beeld op de wereld veranderen, in het klein of in het groot. "De dingen op een andere manier bekijken zodat je ze beter kan begrijpen, dingen van andere perspectieven zien, luisteren naar anderen, goed luisteren naar elkaar, goed kijken naar elkaar, open staan voor ideeën van anderen. Dat is de essentie."

Wat betekent kunst voor hen?

Kunst maakt het leven volgens de cultuurcoaches en programmamakers leuk en interessant. Kunst brengt plezier. Als je het hen vraagt, was het leven zonder kunst super saai. Kunst helpt je daarnaast met omgaan met moeilijke kanten van het leven. En het kan antwoorden op vragen geven die je hebt, of er voor zorgen dat je ziet dat andere mensen ook naar die antwoorden zoeken en dat proberen te verbeelden in kunst. "Dus voor mij persoonlijk is kunst ook zingeving aan het leven. Toch wel een soort religie, dat je zoekt naar zingeving. Dat is een beetje een groot woord maar het geeft je soms houvast of je kunst er betekenis mee aan dingen geven."

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

Wat je er mee doet, dat bepaalt ook de betekenis van je kunst, zo zijn de deelnemers van mening. Kunst heeft in principe een boodschap. Sommige kunstvormen hebben op zichzelf misschien geen boodschap, maar worden op zo'n manier in de wereld gezet dat ze toch een boodschap of in ieder geval een maatschappelijke functie krijgen. De boodschap van kunst kan ook zijn dat het belangrijk is dat je plezier beleeft aan creatief bezig zijn. En dat je ontdekt dat het voor je ontwikkeling goed is als je ook dingen met je handen doet. En waar je dat allemaal weer voor kunt inzetten.

Het werken als cultuurcoach of programmamaker betekent dat ze het plezier dat ze zelf aan kunst beleven, ook aan de kinderen kunnen doorgeven. En er voor kunnen zorgen dat de kinderen, als ze iets gemaakt hebben, trots kunnen zijn. Het maken van kunst kan volgens de deelnemers zorgen voor een gevoel van eigenaarschap, "we hebben dit met elkaar gemaakt". De kinderen ontdekken via kunst dat ze daar plezier aan beleven, aan dat eigenaarschap, en dat ze oplossingen bedacht hebben, maar ook dat het soms tegen zit. De deelnemers benoemen ook dat ze dankzij hun werk dingen horen en zien van de kinderen, die ze zelf nooit zouden hebben bedacht.

Overtuigingen

Werken in de kunsten, en kunst in zijn algemeenheid, lijkt dicht bij de identiteit van de cultuurcoaches en programmamakers te liggen. In de kunst voelen zij zich thuis. En dit 'thuisgevoel' komt veelal ook uit een contrasterend 'niet-thuisgevoel' elders. Het gevoel niet bij de massa te horen, andere talenten hebben dan die als gangbaar worden gezien of die op school worden gewaardeerd (zoals taal en rekenen), en/of andere eerder belopen schoolloopbanen (die door de deelnemers zelf ook weer als de meer gangbare routes worden bestempeld) die op niets uitlopen en die hen uiteindelijk richting dit beroep hebben gebracht. Bij de kunsten kom je vaak terecht nadat je eerst andere dingen hebt geprobeerd, maar uiteindelijk kom je er achter dat kunst iets is waar je thuis hoort en waar je goed in bent, zo lijkt het. Naast de route van het ontdekken van je eigen plek in de maatschappij, is kunst ook iets wat je aantrekt. Je vindt het interessant om te ontdekken hoe dingen in elkaar zitten. Je hebt een nieuwsgierigheid daarnaar, of überhaupt naar de wereld. Het willen ontdekken en 'uitvinden' maakt volgens de deelnemers dat kunst en wetenschap ook heel dicht bij elkaar kunnen liggen.

Om kunst te beoefenen, moet je daarbij open staan voor de visie en mening van de ander. Openheid is in het algemeen een belangrijke eigenschap voor het beoefenen van kunst.

Als je leert om met je handen te werken, komt dat ook ten goede aan je ontwikkeling op andere gebieden, doordat in je hersenen meer verbindingen worden gelegd.

Het werk dat vanuit The Beach plaatsvindt, heeft altijd een relatie met de buurt en de maatschappij. Betrokkenheid bij de buurt is een belangrijke bouwsteen. De deelnemers delen deze visie van The Beach, het is ook hun persoonlijke overtuiging dat het belangrijk is te kijken naar de relatie van wat je maakt met de samenleving.

Het woord kunst, en daarbij toewerken naar een eindresultaat, zorgen voor een bepaalde drempel bij kinderen. Ze zijn er van onder de indruk en denken dat wat ze gaan maken gelijk hoogdravend of mooi moet zijn. Het is daarom beter om te werken vanuit het frame van ontwerp en techniek en vooral het proces van experimenteren en ontdekken te benadrukken.

Persoonlijke ervaringen en doorstroom naar werken in de kunsten

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

Als we willen weten hoe we de doorstroom van kinderen in de kunst kunnen bevorderen, is het ook interessant te kijken naar de weg die de deelnemers, allen werkzaam in de kunst, daar zijn gekomen. De verhalen laten een helder beeld zien met veel overeenkomsten. Niet verrassend blijkt dat alle deelnemers aangeven dat de interesse in dingen maken en creatief bezig zijn er bij hen altijd al is geweest, maar ook dat zij van huis uit veelal al vroeg gestimuleerd zijn om hun creatieve talenten te ontwikkelen. Naast een duidelijke interesse in creativiteit, uiteenlopend van knutselen en schilderen tot theater en muziek, geven sommige deelnemers ook aan dat ze als kind moeite hadden met vakken als taal en rekenen. Een achterstand op bepaalde gebieden, moeite met leren en (het gevoel te) falen in bepaalde vakken, zorgde voor een bepaalde onzekerheid en soms eenzaamheid ten opzichte van leeftijdsgenoten. Daartegenover stond juist een gevoel van zelfvertrouwen en 'op je plek zijn' als deelnemers bezig waren met hun creativiteit en in aanraking kwamen met andere kinderen en volwassenen met dezelfde interesse. Eenmaal die weg verder ingeslagen, in opleiding en later werk, werd bij eenieder het gevoel bevestigd dat ze 'thuis zijn' in de kunst. Al was het voor de deelnemers veelal ook wel een weg met een bepaalde onzekerheid: "ben ik wel goed genoeg om hier mijn werk van te maken?".

Missie in werk

Mooi om te zien is dat alle deelnemers zo'n duidelijk beeld voor ogen hebben waarom ze doen wat doen en wat ze daarin willen bereiken. Kinderen vertrouwd laten raken met creatief bezig zijn, creatief leren nadenken, in aanraking laten komen en ervaring opdoen met bepaalde kunstvormen. En dat langzaam uitbouwen naar 'wat kan ik hier nog meer mee?'.

Plezier beleven aan dingen uitproberen en maken is een andere duidelijke factor in de missie van deelnemers. Het resultaat is niet belangrijk, zelfvertrouwen opbouwen in het proberen en experimenteren, onderzoeken en ontdekken, in het oplossen van problemen, het doorzetten bij tegenslagen en in het uitwerken van je eigen ideeën wel. En uiteindelijk: het gevoel dat je daarmee zelf van betekenis kunt zijn in de maatschappij.

Frame innovation als werkwijze

Alhoewel deelnemers zien dat de werkwijze van *frame innovation* aansluit bij wat zij doen, is het niet een concept dat zij bewust inzetten en verwerken in hun werk. Voor de cultuurcoaches op de scholen geldt daarbij dat de beschikbare tijd en het huidige ontwikkelingsniveau van de kinderen in creatieve vaardigheden ook weinig ruimte laat om hier echt iets mee te doen. Voor de Gangmakers geldt veel duidelijker dat de manier van werken verweven zit in het werk.

Impact van bezig zijn met kunst op omgeving

Vrienden - Gekeken naar de invloed van bezig zijn met kunst op de eigen omgeving, wordt door deelnemers genoemd dat actieve deelname buiten de eigen klas er voor zorgt dat kinderen zich staande leren te houden en leren te manifesteren in een nieuwe groep. En dat dit voor zelfvertrouwen zorgt, dat je in een nieuwe omgeving ook je weg zult vinden. Kinderen op de scholen waar de cultuurcoaches werken en die deze ervaring nog niet hebben, vinden het veelal ontzettend eng om in aanraking te komen met nieuwe plekken en nieuwe groepen. Hun wereld is vaak erg klein met de school als veilige plek.

Gezin - Het beeld van deelnemers is daarnaast dat het bezig zijn met creatieve maakvaardigheden er toe heeft geleid dat ouders ook meer oog hebben voor de kunst van hun kinderen. De kinderen krijgen vaker iets mee naar huis wat ze gemaakt hebben en deelnemers zien vooral dat ouders het mooi vinden om te zien dat hun kind er plezier aan beleeft, wat hun kind daar aan heeft en wat het voor hen als ouders zelf betekent. Alhoewel deelnemers, mede door de Coronacrisis, ook lang niet altijd zicht hebben op wat de impact op ouders is, zijn er ook voorbeelden waarbij ouders in eerste instantie het idee hebben dat het

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

meedoen aan bijvoorbeeld een buitenschoolse creatieve activiteit niet nodig is en er door de deelnemers toch in mee kunnen worden genomen waarom het goed is voor de ontwikkeling van hun kind. Dat meedoen aan een creatieve activiteit ook niet meteen betekent dat je kunstenaar of muzikant moet worden, maar dat het in zijn geheel gewoon een goede ervaring is om dingen te proberen, te ontdekken dat je andere talenten hebt of dingen waar je plezier aan beleeft in het leven. Naast de Coronacrisis is taal ook een belemmering voor deelnemers om te achterhalen hoe ouders 'er in zitten', wat de intenties en gedachten van ouders zijn bij het al dan niet laten deelnemen van hun kind aan creatieve buitenschoolse activiteiten. Over het algemeen zijn de ouders vooral heel trots op wat de kinderen maken en horen de deelnemers positieve dingen terug over dat wat er mee naar huis is gegaan.

De buurt - Deelnemers hebben het idee dat The Beach wel een plek is die van betekenis is voor de Wildemanbuurt. Dat er veel creativiteit zit ook, bij de bewoners. Het meeste werk zit er voor deelnemers in om die creativiteit aan te spreken, dat is waar het voor hen om draait. Deelnemers willen dat bewoners het idee krijgen dat ze bij The Beach iets kunnen *doen*. Daarbij is ook belangrijk om bij te dragen aan uitwisseling van mensen en culturen, aan het *delen*. En om een gevoel te creëren voor bewoners dat ze bij The Beach, als ze er binnen lopen, zich welkom voelen en geïnspireerd raken door de plek. Kinderen krijgen door het deelnemen aan de activiteiten ook meer verbinding met de buurt, met de mensen om hen heen. En dit draagt bij aan een positief klimaat, mede doordat de mensen die elkaar via The Beach leren kennen, elkaar ook weer op andere plekken in de buurt tegenkomen.

Beelden en opvattingen over 'kinderen en kunst'

Kinderen denken volgens de cultuurcoaches en programmamakers in eerste instantie bij kunst aan tekenen en schilderen, en aan schilderijen die je aan de muur kunt hangen. En aan musea. Ze plaatsen kunst vooral buiten zichzelf. Om kunstvormen voor hen tastbaar te maken, zijn andere voorbeelden, die zij begrijpen belangrijk, zoals: dans, theater en muziek. Dat je met kunst kun vertellen wat je voelt is soms wel moeilijk te begrijpen voor ze en niet iedereen is daar gevoelig of ontvankelijk voor. Maar ze zijn vaak wel nieuwsgierig en geïnteresseerd. En ze denken niet in afgebakende dingen. Voor kinderen ligt al dat maken, de kunst, de wetenschap, helemaal niet zo ver uit elkaar. Bij de oudere kinderen beginnen de cultuurcoaches en programmamakers iets meer te zien dat ze er wat serieuzer over nadenken en het besef krijgen wat kunst voor hen persoonlijk betekent. En zelf ook serieuzer worden. Niet alles is meer leuk en interessant. Het wordt dan moeilijk om ze 'erbij te houden'.

Wat de kinderen zelf al doen, dat zien ze volgens de deelnemers zelf niet als kunst. Ze doen dan dans, of muziek, maar ze koppelen dat vaak niet aan kunst, niet aan het woord zelf. Ook niet aan het woord 'creatief'. Beeldend zien ze wel als creatief, maar dansen en muziek en theater, daar zouden ze zelf niet het woord creatief op plakken. Bovendien roept de focus op kunst of knutselen een resultaatgerichtheid op, die tot weerstand leidt: "ik kan dat niet". Als de nadruk ligt op experimenteren of onderzoeken, kun je die resultaatgerichtheid omzeilen.

Hoe langer je met kinderen over kunst nadenkt, hoe breder ze gaan denken. Het gedachtengoed van het Gangmakers ontwerpplan is dat alles kunst kan zijn, en dat zeggen kinderen op een gegeven moment dus ook. "Maar dat ook dus bijvoorbeeld recycelen kunst kan zijn. Dat zou ik zelf niet zo snel zeggen maar ik vond het wel leuk dat een van de kinderen dat zei."

Verandering referentiekader kinderen na deelname

De kinderen waar de deelnemers mee werken, laten een duidelijke ontwikkeling zien in zelfvertrouwen. Op de scholen waar gewerkt wordt, waren veel kinderen in eerste instantie echt niet vertrouwd met zelfs

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

de meest basale dingen als tekenen en knippen. Laat staan met zelf iets bedenken om te schilderen of maken. Veel kinderen waren erg bang om het verkeerd te doen. Met de komst van de cultuurcoaches lijkt daar een positieve verandering in te zijn gebracht en laten kinderen soms zelfs een gevoel van trots zien. De deelnemers hopen dat ze daarmee ook een verandering doormaken in hoe ze naar zichzelf kijken, dat hun ideeën waardevol zijn en dat ze over creatieve talenten beschikken.

4.3.2 Bevorderende (omgevings-)factoren en personen voor deelname

Geschiedenis en context

Deelnemers hebben het idee, gekeken naar de bredere maatschappelijke context van hun werk, dat 'we' de makers langzaam maar zeker zijn gaan onderwaarderen. Alhoewel de meeste van de kinderen waar zij mee werken uiteindelijk naar het mbo zullen gaan, is het mbo in de beleving van de deelnemers tegelijkertijd iets waar door de maatschappij op neergekeken wordt. Doordat de focus ligt op het nastreven van een zo hoog mogelijke opleiding wordt er volgens hen van veel kinderen iets verwacht wat ze niet waar kunnen maken, waar ze niet aan kunnen voldoen. Dat brengt een minderwaardigheidsgevoel met zich mee.

Op veel scholen zijn creatieve vakken uit het onderwijs verdwenen, waardoor kinderen die in groep 6 of 7 zitten bijvoorbeeld soms niet eens weten hoe ze een blaadje dubbel moeten vouwen of niet kunnen knippen. De samenstelling van de buurt, de armoede, de taalachterstand, maakt dat de focus ontzettend is komen te liggen op taal en rekenen. En dat dingen dóen, met je handen, ondergeschikt raakt en maar weinig gestimuleerd wordt. Zowel thuis als op school.

Samenwerking in de stad op het gebied van kunst en cultuur is een andere belangrijke factor in de context van het werk van The Beach. Het beeld is dat Nieuw-West als stadsdeel bestaat uit een grote hoeveelheid eilandjes die weinig samenwerken, al wordt er vanuit The Beach wel samengewerkt met initiatieven als Studiezalen, mede doordat ze beiden op dezelfde scholen actief zijn. Dergelijke samenwerkingen lijken echter nog wel beperkt. Het Amsterdams Fonds voor de Kunsten wil met de cultuurverkenner, een functie die nog maar een aantal jaar bestaat, verbinding maken met de stadsdelen. De cultuurverkenner hebben stevige wortels in het stadsdeel waar ze werken. Ook hierin wordt nog weinig uitvoering gegeven aan samenwerking, zo is het beeld.

Aanwas

De kinderen komen naar de activiteiten van The Beach omdat ze echt geïnteresseerd zijn, in hoe je dingen maakt, ze vinden het leuk om te knutselen, iets te doen na school in plaats van thuis tussen de broertjes en zusjes zitten, ze hebben allemaal intrinsieke motivatie op het creatieve vlak. Ook zijn er ouders die het volgens de cultuurcoaches en programmamakers belangrijk vinden dat hun kind meedoet aan leuke activiteiten en zich op verschillende vlakken, waaronder het creatieve, ontwikkelt. Dat is erg stimulerend.

Naast de intrinsieke motivatie van kinderen en de stimulerende rol van ouders spelen ook de cultuurcoaches een rol in de aanwas van kinderen bij activiteiten van The Beach. Zij leren de kinderen op school kennen en spreken hun ouders individueel aan als ze denken dat kinderen iets interessant vinden. De aanwas van kinderen krijgt vanaf de leeftijd van ongeveer 11 jaar een heel ander karakter. Het werven is vanaf die leeftijd een vrij precair proces waar veel tijd en energie in gaat zitten.

Bevorderende (omgevings-) factoren

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

Centre of Expertise Urban Education – Kansrijke leer- en ontwikkelroutes in de grote stad
© 2022 Copyright Hogeschool van Amsterdam

- The Beach als plek
  - o Beeldvorming in en kennis over wat er bij The Beach gebeurt, naamsbekendheid, zichtbaarheid en aantrekkingskracht
  - o Goed naar buiten communiceren wat er bij The Beach gebeurt
  - o Nieuwsgierigheid van bewoners naar wat er bij The Beach gebeurt
  - o Het creëren van een plek waarvan kinderen weten dat ze er altijd naartoe kunnen
  - o De open, toegankelijke ruimte van The Beach
- De activiteiten en setting
  - o De activiteiten goed weten te verkopen, aanhaken bij de interesses van de verschillende leeftijdsgroepen middels een frame van ontwerp/design, ondernemerschap, techniek en voor jongeren de nieuwsgierigheid naar de inkomsten en kosten, de indruk weten te wekken dat iets super tof wordt, aantrekkelijkheid creëren
  - o Iets nieuws brengen, een inspirerend 'wow-effect' bereiken met The Beach als plek en in de activiteiten
  - o Het aanbieden van activiteiten tegen weinig of geen vergoeding
  - o Er voor zorgen dat kinderen zelf naar de activiteiten kunnen
  - o Er van uit gaan dat kinderen doorgaan met activiteiten, de indruk wekken dat deelname niet gebonden is aan één serie of blok van activiteiten
  - o Aandacht voor de kinderen
  - o Er voor zorgen dat er aandacht is voor de ideeën van de kinderen, ze te laten zien dat ze serieus worden genomen, door bijvoorbeeld iemand van de gemeente uit te nodigen bij presentaties van gemaakt werk
- En met dit alles veel mond-tot-mondreclame genereren
- Samenwerken en netwerken
  - o Het verzamelen van allerlei partijen die werken vanuit de school als veilige plek, die van ouders ook geen extra (logistieke) inspanning vraagt
  - o De kinderen leren kennen en vanuit die kennis begeleiden naar nieuwe activiteiten waarvan je denkt dat ze bij hen passen
  - o Werken met mensen die een binding hebben met de buurt en die kanalen in die buurt kunnen benutten, die snel een vertrouwensrelatie op kunnen bouwen met kinderen en ouders
  - o Contacten hebben met andere organisaties in de buurt
- Tussenstappen aanbieden
  - o Kinderen in kleine stapjes kennis te laten maken met creatieve vaardigheden
  - o Van laagdrempeligheid in deelname aan een activiteit (op een bekende plek als school of het grasveld tussen de flats), door open deelname zonder commitment, naar begeleiding naar iets *nét* buiten de *comfort-zone*
  - o Werken vanuit school als veilige plek een veilige route naar een nieuwe plek aanleggen, door er over te laten vertellen door iemand van 'daar', nieuwsgierigheid naar en enthousiasme te creëren voor die plek, ze aan de hand meenemen naar die plek en ze op die manier weten te inspireren
  - o Ook ouders daarbij aan de hand mee te nemen, niet door een brief te sturen maar door te praten en uit te leggen
- De docenten
  - o Die kinderen soms zelf inschrijven op een activiteit en de ouders daarvan op de hoogte stellen, omdat ze weten dat dit voor hen dan altijd oké is, maar dat de ouders het zelf niet zouden doen

- De ouders
  - o Het verlichten van ouders met grote gezinnen door er voor te zorgen dat hun kinderen even onder de pannen zijn
  - o Ouders die trots zijn op wat de kinderen maken, kinderen krijgen veelal positieve reacties thuis op hun werk

Belemmerende (omgevings-) factoren

- De financiën
  - o Geld is vaak een beperkende factor
  - o De drempel naar buitenschoolse activiteiten wordt vergroot doordat de activiteiten op school gratis zijn en er voor buitenschoolse activiteiten een bijdrage wordt gevraagd
  - o Het rondkrijgen van het financiële plaatje, zoals het uitzoeken of mensen in aanmerking komen voor een vergoeding van het Jongeren Cultuurfonds en het doen van een aanvraag daar, kost de cultuurcoaches tijd en voor ouders is het soms een te complexe of tijdsintensieve belasting
- Commitment voor deelname tijdens een bepaalde periode schrikt af
- De framing
  - o Het woord 'kunst' leidt tot afstand en/of een hoge verwachting
  - o Het idee dat iets mooi moet zijn, er mooi uit moet zien, leidt tot weerstand
  - o Het idee (veelal vanuit overheid en/of fondsen) dat activiteiten er vooral zijn voor kansarme kinderen die geholpen moeten worden, terwijl in de praktijk gewerkt wordt vanuit het gedachtegoed van motiveren en coachen
  - o "Als het ook maar een beetje vaag blijft, dan haken toch veel mensen af." Als ouders de activiteit om wat voor reden dan ook ingewikkeld vinden, het niet helemaal te begrijpen, dan staan ze niet meer open voor deelname en willen ze dat hun kind alleen meedoet aan activiteiten op school, "want dat ken ik al en dan weet ik zeker dat het goed zit"
- De ouders
  - o Ouders weten soms niet wat er eigenlijk wordt aangeboden in de buurt, daarnaast ontbreekt voor velen een goed netwerk in het stadsdeel
  - o Soms hebben ze simpelweg de tijd niet om kinderen te brengen en halen, of is de afstand tot de plek waar de activiteit gegeven wordt te groot
  - o De focus van ouders ligt soms meer op sport dan op kunst
  - o Ouders vinden taal en rekenen vaak belangrijker dan ontwikkeling op andere gebieden, zeker als er sprake is van een leerachterstand, krijgt dit vooral de aandacht
  - o Andere activiteiten, van de kinderen zelf of van broertjes en zusjes op dezelfde tijden, gooien soms roet in het eten
  - o Om hun kinderen ergens aan deel te laten nemen buiten school om, is vertrouwen nodig, sommige ouders zijn erg terughoudend als ze onbekend zijn met plekken en mensen
- De kinderen
  - o Sommige kinderen hebben een behoorlijk volle agenda en zitten al vrij vol met naschoolse activiteiten
  - o Kinderen voelen zich vanaf een bepaalde leeftijd te oud, of zijn meer bezig met bijles en andere dingen, worden serieuzer en kritischer, ook op zichzelf ("ze komen er achter wat zij kunnen in verhouding tot anderen en slaan daar vaak van dicht") en gaan zich op een andere manier tot andere kinderen en de wereld verhouden
  - o Voor de overgangsgroep, vanaf een jaar of 11, is geen apart programma, terwijl ze zich voor het één te oud voelen en voor het ander nog te jong

- Jongeren, die wat ouder zijn, hebben veel talenten maar weten niet hoe ze die moeten ontwikkelen
- De locatie
  - Zodra een activiteit buiten de school is, dan is én de locatie vreemd, én komen er kosten bij kijken, bovendien wordt logistiek dan 'een ding', "en dan zie je een tweedeling tussen de ouders die dat vanzelf al doen en de ouders waarvoor het lastig is die overgang te maken"
- Samenwerken en netwerken
  - The Beach lijkt, net als veel andere organisaties en initiatieven in het stadsdeel, haar bereikbaarheid voor en aansluiting bij het grotere netwerk van kunstenaars en cultuurmakers in Nieuw-West nog wat te kunnen vergroten
  - In programmering voor initiatieven om het netwerk te ondersteunen wordt door stimulerende partijen (zoals de gemeente) ook niet altijd voldoende rekening gehouden met de agenda's van de makers en kunstenaars in Nieuw-West ("Zo was er een initiatief van de gemeente, 'Pak je podium', dat plaatsvond om 15.00 uur in de middag. Velen zijn niet in de gelegenheid om dan aan zoiets mee te doen.")
- Beschikbare tijd
  - De cultuurcoaches hebben beperkt de tijd in hun lessen op school, die zijn veel korter in vergelijking met bijvoorbeeld de tijd die tijdens workshops van de Gangmakers beschikbaar is, ook zijn ze beperkt in de tijd die beschikbaar is voor individuele begeleiding richting doorstroom naar naschoolse activiteiten, wat er toe leidt dat het steeds maar relatief kleine groepjes kinderen zijn die ze kunnen begeleiden naar doorstroom
- De context
  - Armoede en leerachterstanden leiden er toe dat creatief bezig zijn, met je handen werken, thuis weinig gestimuleerd kan worden, omdat er weinig mogelijkheden toe zijn: ouders hebben noch de plek noch de middelen
  - Hiermee komt de lat, wat er in eerste instantie aan ontwikkeling van creatieve vaardigheden gedaan kan worden, automatisch een stuk lager te liggen en moet er begonnen worden met de basis, de aanloop naar doorstroom is veel langer dan wanneer kinderen die basis al vanuit huis mee krijgen
  - Door laaggeletterdheid zijn ouders lastig via een brief te informeren, een brief met informatie komt bij veel ouders niet of onvoldoende binnen

Nodig voor vergroten bereik

Om het bereik te vergroten, is het volgens de cultuurcoaches en programmamakers belangrijk dat meer ouders weten dat The Beach er is door goed te communiceren wat er gebeurt, maar ook dat ze weten wat er nog meer allemaal is. Juist omdat er bij The Beach andere dingen gebeuren dan de gangbare activiteiten, is het nodig om de 'vaagheid' waarin dit kan resulteren uit de hoofden van mensen te halen. De cultuurcoaches kunnen daar een mooie rol in spelen, vooral als de situatie omtrent Corona toestaat dat ze weer meer contact kunnen hebben met ouders.

Om de doorstroom naar activiteiten voor kunst en cultuur te bevorderen is het volgens de deelnemers nodig dat zij veel persoonlijke gesprekken hebben met de ouders en de tijd te nemen om hen rustig te vertellen wat er allemaal mogelijk is. De indruk van de deelnemers is dat er dan veel kan, maar dat zij ouders veelal over een aantal drempels heen moeten helpen. Het is niet alleen maar een kwestie van

vraag en aanbod bij elkaar brengen of de logistiek voor ouders iets makkelijker maken. Het is echt een proces van warm maken en aan de hand meenemen.

Een ander idee om meer ouders 'warm te krijgen' is om aan te haken bij de behoefte van veel ouders om hun kind vooral mee te laten doen aan bijles. Dit zou kunnen door een heel nieuw programma te schrijven waarin naschoolse ondersteuning op gebied van taal en rekenen veel meer verbonden wordt aan het ontwikkelen van de creatieve vaardigheden, dat je het allebei doet in zo'n les. Dat het daarmee ook leuker wordt, maar dan in het jasje van bijles.

Het is volgens deelnemers ook erg belangrijk om bij de laagdrempelige activiteiten, waarmee je meer bereik hoopt te bewerkstelligen, mensen en organisaties zoekt die iets nieuws brengen. Zij zien dat activiteiten die een inspirerend effect bereiken, zorgen voor meer aanwas, omdat de kinderen en ouders onder de indruk zijn van en verrast worden door iets wat ze nog nooit hebben gedaan. Daarbij zijn bekende gezichten nodig als 'makelaars': "de docent van de werkplaats had al een beetje verteld over de werkplaats, de mensen die daar dan normaal gesproken zijn en hoe de plek er uit ziet, dus daar werden ze dan al een beetje op voorbereid.

Wat daarnaast kan helpen om het bereik te vergroten, is aan te sluiten op de culturele achtergronden van de kinderen, door kunst van verschillende culturen in het lokaal op school te halen. Zo wordt herkenning en een gevoel van trots gecreëerd en wordt de afstand tot 'kunst' verkleind.

Tot slot is het nodig om de activiteiten aan te passen op de lastige overgang van basisschool naar middelbare school. Aan het eind van de basisschool zien de cultuurcoaches en programmamakers allemaal dat de motivatie van kinderen verandert. Ze gaan een andere wereld ontdekken en het wordt ineens veel belangrijker wat hun leeftijdsgenoten doen en vinden. Ze krijgen andere behoeften en dit vraagt ook om een ander, apart, programma. De deelnemers hebben nog geen duidelijk beeld van hoe daar op in te spelen is.

Ervaringen van Studio Osdorperban laten wel zien dat het bij het opzetten van een programma voor deze overgangsgroep erg belangrijk is dat jongeren er iets willen halen. Dat vraagt om veel 'verkopen'. "Langs Studiezalen en schoolklassen gaan om te werven, op straat iets gaan maken en dan contact leggen als jongeren komen kijken." De indruk van sommige buitenstaanders dat jongeren in een buurt als de Wildemanbuurt dankbaar zijn en staan te springen om alle initiatieven klopt niet. "Het zijn ook gewoon jongeren. Het liefst doen ze niets. Of slapen ze. Daar zijn ze pubers voor." Ook is het voor deze leeftijdsgroep belangrijk om een antwoord te hebben op de altijd opdoemende vraag: 'waarom doen we dit?', of: 'we hebben dit gemaakt, en nu?'. En aan te sluiten bij motivatie op het gebied van design en ondernemerschap (zoals de kosten van de activiteit waar ze zelf aan meedoen).

De rol van ouders

"Ik heb ze wel aan de telefoon, maar dat heeft vaak een doel, of hun kind mee wil doen. Dan hebben we het er wel over, heel veel ouders vragen wel wat ze dan gaan doen, dan kan ik wel vragen wat de waarde er van is, maar het blijft wel hangen op "oh, dat is leuk". Het wisselt ook erg, sommige ouders zeggen gelijk aan de telefoon "ja leuk, dat gaan we doen", bij sommige ouders is het juist "nou, dat moet ik even overleggen met mijn kind, wil hij wel meedoen, wil ze wel meedoen", dus dat is ook heel divers hoe ze reageren. En ook wel veel ouders die zeggen "nee, want ik wil toch dat mijn kind op bijles gaat en ik zie niet helemaal de waarde dat ze dit dan nog moeten doen na schooltijd". Dat is best wel wisselend, er is niet een dominante groep in te onderscheiden. Sommige ouders gaan er wel wat meer op in, van "ja ik

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

vind het belangrijk dat mijn kind lekker met zijn handen bezig is, lekker kan bouwen en zijn energie ook kwijt kan”, dus sommige ouders gaan er wel inhoudelijk op in, maar dat is wel ietsje minder. Vaak is het gewoon “ja, dat klinkt goed” of “dat is leuk” of “fijn dat jullie dat zo organiseren”.”

De rol van de professional

De rol van de cultuurcoaches en programmamakers in de deelname aan activiteiten voor kunst en cultuur, en ontwikkeling van creatieve vaardigheden, is met name gericht op kennismaking, vertrouwd raken en langzaam maar zeker breder leren denken over kunst. In het begin is het kader waar de kinderen in blijven nog klein, kunst is ‘wat in een museum hangt’. En dat, alhoewel het ontwikkelingsniveau erg verschilt, ze bij de meeste kinderen echt moeten beginnen bij het begin. Dat gaat niet alleen om vaardigheden, maar heeft ook met de groeps sfeer te maken. “Bij de ene groep kun je veel meer doorvragen, durven ze zich veel meer te openen, voelen ze zich veiliger, en bij de andere groep ben je nog veel meer bezig met ‘hoe krijg je die veilige sfeer in de klas’.”

De vaardigheden die ze bij de kinderen willen ontwikkelen, moeten vooral langzaam en speels tot stand komen. Teveel nadruk op het resultaat leidt tot onzekerheid. “Ik zeg ook: ‘het resultaat is niet belangrijk, ik wil gewoon zien dat je het geprobeerd hebt’, en soms is het resultaat ook niet dat je iets moois hebt wat je aan de muur kan hangen, maar dat je dingen gemaakt hebt of dat je dingen in elkaar kan zetten. Met stokjes, maak maar een boot, kijk maar hoe je het vast maakt als je geen lijm hebt, hoe ga je dat doen? Daar komen niet altijd de mooiste dingen uit, maar ze zijn wel met elkaar bezig om te kijken hoe ze dat voor elkaar gaan krijgen.” Zo ontwikkelen ze langzaam bepaalde technieken en raken ze vertrouwd met kunstvormen, onderzoeken ze hoe dingen werken en proberen ze dingen uit. Pas als kinderen wat verder zijn, bijvoorbeeld omdat ze al een tijdje deelnemen aan de Gangmakers, wordt die basis aan creatieve vaardigheden echt aangelegd, hebben kinderen een beter idee van hoe ze met hun handen bezig kunnen zijn maar ook hoe ze ideeën kunnen ontwikkelen en het belang daarvan zien. En eigenlijk komt een idee van wat je ergens mee wil zeggen pas helemaal aan het eind van die ontwikkeling om de hoek kijken. Ergens je stempel op drukken, dat kan volgens de deelnemers ook pas met oudere kinderen. De deelnemers geven aan dat, wanneer kinderen eenmaal die bepaalde manier van denken en werken hebben ontwikkeld, ze ook terug blijven komen bij activiteiten.

De deelnemers hopen kinderen breder te leren denken, ze te leren dat creativiteit belangrijk is in heel veel beroepen. De nieuwsgierigheid en openheid, creatief leren denken en ontwerpen en ontwikkelen, alle vaardigheden die ze de kinderen aan proberen te leren, planten volgens hen een zaadje. Dat zaadje komt op een gegeven moment uit, ook al is dat misschien pas veel later.

De rol van de cultuurcoaches en programmamakers is ook om continu bezig te zijn met helder krijgen wat de behoefte van de kinderen is en hoe zij daar op aan kunnen sluiten. Dat gaat twee kanten op, zowel vanuit de kinderen naar het lesprogramma of andere activiteiten, als vanuit de activiteiten waar ze contacten mee hebben richting de kinderen (als er bijvoorbeeld nog een paar plekken vrij zijn ergens, kijken zij welke kinderen goed bij die activiteit zouden passen). Hoe langer en dus beter ze de kinderen kennen, hoe meer ze daarin kunnen betekenen. Tot slot kunnen de cultuurcoaches ook een rol spelen richting docenten, om hen mee te nemen in de ontwikkeling die ze ook met de kinderen doormaken.

4.3.3 Verdere doorstroom in kunst en cultuur

Het doorstromen naar buitenschoolse activiteiten is tot nu toe voor de cultuurcoaches de grootste uitdaging. De school is veilig en de naschoolse programma’s zijn uitgebreid. Dat is leuk en goed, maar

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

daar blijft het voor veel kinderen wel bij. Kinderen hebben het idee dat ze een serie van activiteiten hebben afgerond en gaan dan weer iets anders doen. Dat is bij de Gangmakers anders, daar blijven kinderen vaak terugkomen en bij hen zie je ook een heel andere ontwikkeling. “Er was bijvoorbeeld een meisje, die deed al drie jaar mee. In het begin had ze echt nog nooit iets met beeldende kunst gedaan, of met ontwerpen. Door de blokken heen zag je dat ze steeds meer zag en kon, dat ze er ook steeds meer over kon vertellen en ook de andere kinderen die nieuw zijn ging helpen, dat ze haar zelfvertrouwen ook steeds meer ontwikkelde, dat is heel leuk om te zien.” Dit zijn de kinderen waarvan de cultuurcoaches en programmamakers zien dat ze ook door willen met kunst, later in hun leven.

Voor de lange termijn zien de cultuurcoaches en programmamakers wel dat ze bijdragen aan creatieve ontwikkeling die voor de kinderen later van pas gaat komen. “Creativiteit is heel belangrijk in heel veel beroepen, en dat is ook wat ze leren. Ik denk dat dat op heel veel manieren terug kan komen, de nieuwsgierigheid en openheid die daarbij hoort, dat daar zeker een zaadje voor is geplant, en misschien gaat dat ook wel weer even weg, maar dat komt ook wel weer terug.”

“Ik zie het vooral als ontwikkeling in de basis, ik vertelde natuurlijk dat ik als kind altijd dingen voorhanden heb gehad, om met mijn handen bezig te zijn, en ik heb wel het idee dat deze kinderen de basis hebben van hoe ze met hun handen bezig kunnen zijn maar ook hoe ze ideeën kunnen ontwikkelen en het belang daarvan zien. Dus ik denk dat dat zeker is wat ze gewoon mee zullen nemen, wat er ook gebeurt.”

“We hadden laatst dan een thema met de Kinderboekenweek van wat wil je later worden, in groep 8 merk je dan dat ze wel heel graag iets met streetdance of hiphop willen doen, veel ook met computers maar dan met *photoshop*, of games ontwikkelen. Dus er zitten wel creatieve beroepen voor in hun toekomstbeelden, alleen koppelen ze dat niet aan kunst.”

Rolmodellen in de omgeving

Het lijkt er op dat kunstenaars en artiesten die uit Nieuw-West komen, deze afkomst niet ‘claimen’. Dat maakt volgens de deelnemers dat de jongeren in Nieuw-West hen ook niet als rolmodellen kunnen zien.

5. Conclusies en aanbevelingen

In dit onderzoek is geprobeerd antwoord te vinden op de vraag hoe kinderen, ouders en cultuurmakers (cultuurcoaches en programmamakers van The Beach) verstaan onder kunst, wat het voor hen betekent en welke (omgevings)factoren en personen van invloed zijn op het deelnemen aan activiteiten voor kunst en de latere doorstroom naar kunst en cultuur als onderdeel van het toekomstperspectief van kinderen en jongeren in Nieuw West. Inzichten hierover kunnen bijdragen aan het vergroten van het bereik en de doorstroom van Amsterdamse kinderen en jongeren naar (activiteiten voor) kunst en cultuur.

Opvallend is dat de deelnemers aan dit onderzoek vanuit hun eigen referentiekader allemaal op een andere manier naar kunst kijken. Kinderen vinden kunst vooral 'iets maken', waarbij het subjectief is of kunst mooi of lelijk hoort te zijn, maar waarbij wel duidelijk lijkt dat kunst iets moet zijn wat 'zelf bedacht' en 'zelf gemaakt' is. Het bezig zijn met kunst activiteiten wordt als positief en leuk ervaren, maar ook geven de oudere kinderen aan dat het hen helpt in het uiten en reguleren van gedachten. Dit sluit aan bij de kennis over het bezig zijn met een kunstactiviteit, waaruit blijkt dat mensen die bezig zijn met kunst in staat worden gesteld om herinneringen op te halen en te verwerken en om emoties en gevoelens op een niet-lineaire manier te kunnen uiten. Ook verstoort het bezig zijn met kunst het automatisch denken. Creatief bezig zijn zorgt voor het komen in een flow (Csikszentmihalyi & Csikszentmihalyi, 1990), waarbij je geen tijdsbesef meer hebt, geen zelfbewustzijn, en volledig met jouw taak bezig bent, wat ook weer voor een positief gevoel zorgt. Door het hebben van een flow kom je bij jouw impliciete systeem, zonder inmenging van het expliciete systeem. Resultaat is ondergeschikt, het is het proces van het maken dat voor deze positieve uitkomsten zorgt. Kinderen kunnen dus veel baat hebben bij het deelnemen aan een kunstactiviteit en deze potentiële baten worden door de oudere kinderen al in zichzelf herkend.

Ouders en cultuurcoaches onderstrepen het belang van het inzetten van kunstactiviteiten en zien in wat de betekenis van kunst kan zijn voor de kinderen. Ook zij doen dit elk vanuit hun eigen referentiekader, waar ook parallellen in te ontdekken zijn. De ouders kijken naar hun eigen jeugd en de cultuur waarin sommigen van hen zijn opgegroeid en zien kunst onlosmakelijk verbonden met cultuur; cultuurcoaches zien kunst meer vanuit hun professionele bril en geven duidelijk aan wat de voordelen van het inzetten van kunstactiviteiten kunnen zijn. Maar ook zij zijn zich sterk bewust van hun eigen jeugd, van de manier waarop kunst als van jongs af aan een grote rol in hun leven heeft gespeeld en wat het voor hen heeft betekend en nog steeds betekent. Plezier, zingeving, zelfontplooiing. Deze waarden komen ook terug in de motivaties van ouders om hun kinderen aan activiteiten voor kunst deel te laten nemen.

De cultuurcoaches en programmamakers hechten zowel privé als professioneel grote waarde aan kunst. Zij hebben een intrinsiek gedreven missie in hun werk met de kinderen en jongeren en zien ook een duidelijke relatie tussen kunst en de (bewoners van de) buurt en de bijdrage die kunst levert aan die buurt en aan de maatschappij als geheel. Zowel ouders als cultuurcoaches benadrukken het plezier dat kinderen hebben in het maken en ontdekken van kunst en de ontwikkeling die ze doormaken als ze deelnemen aan kunstactiviteiten. Dit sluit aan bij eerder onderzoek, dat aantoont dat positieve emoties kunnen worden opgewekt wanneer mensen deelnemen aan een (kunst)activiteit die ze leuk vinden. Aangezien kunstactiviteiten de emotionele delen van het menselijk brein aanspreken gaan zij hierin dan ook verder dan taal (Sloboda & Juslin 2000; Scherder 2015). Dit wordt door de cultuurcoaches bevestigd maar wordt ook zeker door de ouders onderbouwd.

Ook het maatschappelijke belang van kunst komt, weliswaar op een andere manier dan bij de cultuurcoaches, naar voren uit de interviews met de ouders. De buurt waar zij wonen wordt niet altijd als veilig ervaren. Zij willen dus niet dat hun kinderen op straat in de buurt hun vrije tijd besteden en zoeken in wezen veilige onderkomens die tegelijkertijd een fijne bezigheid bieden. Goede vrijetijdsbesteding van hun kinderen is voor deze ouders dus essentieel, daarbij worden niet alleen kunstactiviteiten bedoeld maar ook sportactiviteiten.

Zowel de ouders als de cultuurmakers schetsen een eenduidig beeld van wat er nodig is om mensen naar een bepaalde plek te krijgen: zichtbaarheid, persoonlijke aandacht en zintuiglijke prikkeling. Een bekende plek, die aanspreekt, uitnodigt, activiteiten die verrassen, iets nieuws brengen, iets wat er thuis en op school niet is, dat maakt dat kinderen en ouders deelnemen. Tegelijkertijd wordt sterk gehecht aan praktische laagdrempeligheid en blijkt dat aansluiting op school als veilige en bekende plek goed lijkt te werken. Er zijn bruggen nodig om van het één (bekend, laagdrempelig en veilig) naar het andere (nieuw, prikkelend, uitdagend) te komen. De cultuurcoaches vormen een deel van deze bruggen, door te communiceren, helderheid, bekendheid en vertrouwen te creëren en er wordt al geëxperimenteerd met het vormen van tussenstapjes tussen school en andere plekken, maar dit is vanwege alle Coronamaatregelen nog maar in beperkte mate gebeurd en vraagt bovendien veel persoonlijke aandacht richting de kinderen én ouders.

Omdat de Beach en het JCA zich vooral inzetten voor kinderen in buurten met een lage sociaal-economische status waar de participatie aan kunst en cultuur lager is dan in andere buurten, is het kunnen participeren van belang. Ouders en cultuurcoaches geven aan dat de locatie erg belangrijk is. Deze moet zichtbaar zijn (wat kan je daar doen?), laagdrempelig (ook buurtbewoners moeten weten wat er zich op locatie allemaal afspeelt en naar binnen kunnen lopen) en bereikbaar zijn (kinderen moeten er zelf naartoe kunnen als ze oud genoeg zijn of moeten (ook met het OV) makkelijk gebracht kunnen worden). Geld blijkt een belangrijke drempel te zijn. De gemeente moet hier volgens ouders een belangrijkere rol in spelen. Er is een stadspas beschikbaar, maar die is lang niet meer door elke ouder te gebruiken (hun inkomen is te hoog). Echter hebben zij wel vaak meerdere kinderen waardoor het simpelweg alsnog te duur wordt om hun kinderen aan culturele activiteiten te laten deelnemen. Dit wordt ook door de cultuurcoaches bevestigd.

Het lijkt er op dat naamsbekendheid van activiteiten van The Beach vooral via school gaat en dat daar een sneeuwbaaleffect (via mond-tot-mondreclame) voor deelname kan optreden. Ouders praten met elkaar en vertellen over de kunstactiviteit waar hun kind mee bezig is. Ook enkele docenten zijn op de hoogte van wat er bij The Beach gebeurt en zeggen dit of tegen de kinderen zelf of tegen de ouders. Met name omdat er op scholen weinig meer wordt gedaan aan kunst wordt dit momenteel buiten de scholen gezocht. Ouders geven echter aan dat zij dit jammer vinden en eigenlijk vinden dat het 'zoals vroeger' een vak op school moet zijn. Zij ervaren het bezig zijn met kunst immers als stimulerend voor de ontwikkeling van hun kinderen.

Deze ervaringen sluiten aan bij die van de cultuurcoaches, die in hun nog relatief korte tijd op de scholen hebben gezien dat er voor hun komst weinig met kunst werd gedaan en dat hun aanwezigheid, het leren kennen van de kinderen en hun wensen en behoeften, alsmede het leren kennen van de ouders en hen wegwijs maken in de mogelijkheden voor deelname aan kunstactiviteiten, langzaam maar zeker haar vruchten afwerpt. Zij zien hun werk als onderdeel van een grotere context: een buurt met veel onderwijsachterstanden, waarin de rol van kunst en cultuur ondergeschikt is geraakt aan taal en rekenen, waar de focus op is komen te liggen. Hoe zeer zij daar ook begrip voor kunnen opbrengen, de effecten

Kunst en cultuur voor iedereen mogelijk maken

Centre of Expertise Urban Education – Kansrijke leer- en ontwikkelroutes in de grote stad

© 2022 Copyright Hogeschool van Amsterdam

zijn ook duidelijk zichtbaar. En hierbij zien zij een relatie met de toekomst. Daar waar ouders en kinderen, als het om kunst gaat, niet erg met de toekomst bezig zijn (slechts één van de kinderen gaf aan later kunstenares te willen worden en ook ouders leken niet echt eerder te hebben stilgestaan bij de vraag of zij hun kind later een baan zien hebben in de culturele sector, al geven zij echter wel allen gelijk aan dat als hun kind dat zou willen, zij dat zouden stimuleren), leggen de cultuurcoaches en programmamakers deze relatie helder uit.

Kinderen die niet met hun handen leren werken en creatieve vaardigheden aanleren, soms nog niet eens hebben geleerd hoe je een papiertje dubbel vouwt of hoe je moet knippen, terwijl zij later juist ook die *skills* nodig hebben, lopen andere achterstanden op waarvan het belang door velen over het hoofd wordt gezien. Deelname aan kunst, het ontwikkelen van creatieve vaardigheden, zou veel meer gezien moeten worden als belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van kinderen. Creatief leren denken, leren ontdekken en experimenteren met materialen en het proberen op te lossen van (praktische) problemen, het opbouwen van zelfvertrouwen daarin, het plezier en belang van 'dingen maken' en met je handen werken. Juist in een tijd waarin de 'makers' hard nodig zijn om grotere maatschappelijke uitdagingen handen en voeten te geven, zouden we kinderen moeten helpen bij het ontwikkelen van deze vaardigheden, die bij uitstek via kunst, maken en het snijvlak daarvan met techniek te ontwikkelen zijn.

Het lijkt er op dat er nog veel winst te behalen is in samenwerking en multidisciplinariteit. Samenwerking tussen cultuurmakers in het stadsdeel Nieuw West en tussen de organisaties in de stad en stadsdelen bijvoorbeeld. In Nieuw West lijkt nog niet erg sprake van een sterke 'makerscommunity' waar ook The Beach onderdeel van uit kan maken, al wordt hier wel sinds een aantal jaren meer aan gewerkt, de verschillende initiatieven werken nog vooral als 'eilandjes', zo is de indruk. Ook het potentieel van de verbinding tussen de kinderen en jongeren in buurten als de Wildemanbuurt en hun culturele achtergronden, aan het domein van de grotere instellingen voor kunst en cultuur in Amsterdam verdient (en krijgt steeds meer) de aandacht. Er ligt potentie in het creëren van trots en eigenwaarde, die nog onvoldoende wordt benut. Maar daarvoor is verbinding niet genoeg, een *shift* in focus op welke vaardigheden wij waarde toekennen (de erkenning dat achterstanden in creatieve ontwikkeling net zo desastreus zijn als achterstanden in taal en rekenen) is nodig.

Potentie om dat te bewerkstelligen ligt er in samenwerking tussen organisaties voor kunst en cultuur enerzijds en organisaties voor naschoolse ondersteuning anderzijds (en tussen de cultuurcoaches op scholen en de docenten). Zij hebben vaak nauwe vertrouwensrelaties met de ouders van de kinderen, ouders die bij achterstanden logischerwijs sterk gericht zijn op ondersteuning bij taal en rekenen. Verkend kan worden op welke manier deze grote behoefte aan ondersteuning bij taal en rekenen verbonden kan worden aan de ontwikkeling van creatieve maakvaardigheden. Waarbij meerdere delen van het brein worden aangesproken en de kennis beter beklijft, waarbij misschien ook meer plezier in het deelnemen aan naschoolse ondersteuning kan worden gebracht. En waarbij de focus breder komt te liggen dan op het ontwikkelen van vaardigheden van taal en rekenen alleen. Want het beeld dat ouders vooral willen dat hun kinderen daar succesvol in zijn, wordt in dit onderzoek niet bevestigd. Zowel kinderen als ouders zijn trots op wat de kinderen maken. Werkjes gaan mee naar huis en krijgen een mooie plek. Ouders hebben wel oog voor kunst en cultuur, maar beschikken vaak niet over de middelen; ze hebben veelal noch het geld, de plek en het materiaal, noch de tijd om hun kinderen creatief met hun handen te laten werken. De genoemde trots kan nog worden vergroot door meer aan te sluiten bij de culturele achtergronden van de ouders en kinderen.

Ook in het snijvlak van wetenschap, techniek en kunst ligt potentie om, breder dan nu al gebeurt (deze insteek is immers al fundament van het gedachtengoed van The Beach), programma's te ontwikkelen waar meer kinderen creatieve maakvaardigheden aan kunnen leren. De intrinsieke motivatie die zo onmisbaar is voor kinderen om actief deel te nemen aan activiteiten voor kunst, kan zo vanuit een breder *frame* en bij een bredere doelgroep worden aangesproken.

In de woorden van Mark Mieras: "De basis van de hersenstructuur wordt in je kindertijd gelegd. Kunst is niet alleen leuk, maar ook belangrijk voor de hersenontwikkeling. Beter gezegd: kunst is leuk omdat het zo goed is voor onze hersenen. Het is een slijpsteen voor onze hersenschors. Het is een misvatting dat leuke dingen niet serieus zijn. Dát het leuk is, betekent juist dat het serieus is. Enthousiasme is de motor achter de ontwikkeling van goede hersenen. Het houdt de hersenen wendbaar, flexibel en creatief."

Het is nodig om deze boodschap breder te verkondigen, en te plaatsen in de context van de maatschappelijke discussie over de grote uitdagingen waar wij voor staan, de ontwikkelingen en veranderingen die er in Nederland en de wereld plaatsvinden, maar waarvoor wij onze kinderen en jongeren niet de juiste vaardigheden aanleren. Omdat wij focussen op theoretische kennis en de theoretische opleidingen op een voetstuk hebben geplaatst, in plaats van hen te helpen ontwikkelen in flexibel en kritisch denken en in creatieve maakvaardigheden. En mede hierdoor grote tekorten hebben aan de vakmensen, praktisch opgeleid personeel, die zo essentieel zijn in het aangaan van de maatschappelijke uitdagingen. Kunst is daarbij essentieel, niet alleen omdat de creatieve maakvaardigheden via die route kunnen worden ontwikkeld, maar ook vanwege de verbeeldingskracht die nodig is om de toekomst voor te stellen:

"De krachtigste motor voor verandering is het oproepen van verlangen naar verandering. Verbeeldingskracht is daarbij essentieel. Niet de wereld bepaalt wie we zijn, maar omgekeerd, met onze verhalen vormen we de wereld." (Floris Alkemade)

Literatuurlijst

Alkemade, F. (2015). *De toekomst van Nederland. De kunst van richting te veranderen*. Thoth.

Belfiore, E., & Bennett, O. (2008). *The social impact of the arts*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Connell, J., A. Kubisch, L. Schorr & C. Weiss (eds), *New Approaches to Evaluating Community Initiatives: Volume I, concepts, methods and contexts*. Washington, DC: Aspen Institute.

Connell, J. & Kubisch, A.C. (1998). 'Applying a Theory of Change Approach to the Evaluation of Comprehensive Community Initiatives: Progress, Prospects and Problems'. In: K. FulbrightAnderson, A. Kubisch & J. Connell (eds.), *New Approaches to Evaluating Community Initiatives, vol. 2, Theory, measurement, and analysis* (pp. 15-44). Washington, DC: Aspen Institute.

Connell, J.P., Kubisch, A.C. & Fulbright-Anderson, K. (2001). Evaluating complex comprehensive community initiatives: theory, measurement and analysis. In: J. Pierson & J. Smith (eds.), *Rebuilding community: policy and practice in urban regeneration* (pp. 83-99). Hampshire UK: Palgrave.

Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience* (Vol. 1990). New York: Harper & Row.

Darewych, O. H., & Riedel Bowers, N. (2018). Positive arts interventions: Creative clinical tools promoting psychological well-being. *International Journal of Art Therapy*, 23(2), 62-69.

Dorst, K. (2015). Frame creation and design in the expanded field. *She Ji: The journal of design, economics, and innovation*, 1(1), 22-33.

Fredrickson, B. L., Cohn, M. A., Coffey, K. A., Pek, J., & Finkel, S. M. (2008). Open hearts build lives: positive emotions, induced through loving-kindness meditation, build consequential personal resources. *Journal of personality and social psychology*, 95(5), 1045–1062.
<https://doi.org/10.1037/a0013262>

Gemeente Amsterdam. (2020). *De kracht van kunst en cultuur. Hoofdlijnen kunst en cultuur 2021 – 2024*. Geraadpleegd op 23 december 2021 van <https://www.amsterdam.nl/kunst-cultuur/kunstenplan/>.

Hosman, B. (regisseur). 2021, 24 oktober. De nieuwe elite (Seizoen 20, Aflevering 5) [Aflevering tv-serie]. In Schutgens, M. (Producent), *Tegenlicht*. VPRO.

Matarasso, F. (1997). *Use or ornament. The social impact of participation in the arts*, 4(2).

Mocca. (2021). *Monitor en Evaluatie Pilot Cultuurcoach Amsterdam 2020-2021*. Geraadpleegd op 23 december 2021 via [Pilot Cultuurcoach 2022-2024 - openresearch.amsterdam](https://openresearch.amsterdam.nl/).

Nagel, I., & Ganzeboom, H. B. G. (2008). Effecten van ouders en school op cultuurparticipatie in de periode van adolescentie tot jongvolwassenheid: Resultaten van een longitudinaal dubbel contextueel

model. In M. Kalmijn, & M. Wittenberg (Eds.), *Multi-actor data in survey onderzoek* (pp. 69-90). (Dans Symposium publicaties; No. 3). Aksant.

Plattner, H., Meinel, C., & Weinberg, U. (2009). *Design-thinking*. Landsberg am Lech: Mi-Fachverlag.

Scherder, E. (2015) Actieve en passieve kunstbeoefening goed voor de hersenen. *Boekman*, 104, 4-8. (Active and passive participation in the arts is beneficial for the brain).

Geraadpleegd op via https://www.boekman.nl/wp-content/uploads/2021/08/bm104_scherder_actieve.pdf.

Sloboda, J. A., & Juslin, P. N. (2010). At the interface between the inner and outer world. *Handbook of music and emotion*, 73-97.

Testa, N., & McCarthy, J. B. (2004). The use of murals in preadolescent inpatient groups: An art therapy approach to cumulative trauma. *Art Therapy*, 21(1), 38-41.

UNICEF. (2017). Analytical mapping of life skills and citizenship education in Middle East and North Africa. *Amman: UNICEF MENA Regional Office*.

Uhlig, S., Jansen, E., & Scherder, E. (2018). "Being a bully isn't very cool...": Rap & Sing Music Therapy for enhanced emotional self-regulation in an adolescent school setting—a randomized controlled trial. *Psychology of music*, 46(4), 568-587.

Weiss, C.H. (1972). *Evaluation Research: Methods of Assessing Program Effectiveness*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Weiss, C.H. (1995). 'Nothing as Practical as Good Theory: Exploring Theory-based Evaluation in Complex Community Initiatives for Children and Families'. In: J. Connell, A. Kubisch, L. Schorr & C. Weiss (eds), *New Approaches to Evaluating Community Initiatives: Volume I, concepts, methods and contexts* (pp. 65-92). Washington, DC: Aspen Institute.

World Economic Forum. (2020). *The Future of Jobs Report 2020*. Geneva: World Economic Forum.

World Health Organization. (1994). *Life skills education for children and adolescents in schools. Pt. 3, Training workshops for the development and implementation of life skills programmes* (No. WHO/MNH/PSF/93.7 B. Rev. 1). World Health Organization.

Bijlage 1: Interviewleidraad

1. Referentiekader beeldende kunst en cultuur voor (a) jongeren, (b) hun ouders, (c) cultuurcoaches: met welke bril wordt er naar beeldende kunst en cultuur gekeken?
  - a. Wat wordt verstaan onder beeldende kunst en cultuur
  - b. Betekenis beeldende kunst en cultuur
  - c. Normen, waarden en overtuigingen rondom beeldende kunst en cultuur
  - d. Van belang zijnde (vormende) persoonlijke ervaringen met beeldende kunst en cultuur
  - e. Huidige handelingen
  - f. Specifiek voor cultuurcoaches:
    - i. Wat zien zij zelf als hun missie
    - ii. De visie op *frame innovation* als werkwijze voor 'creatief maken' van beeldende kunst
  - g. De rol en impact van beeldende kunst en cultuur op
    - i. Vriendengroep
    - ii. Gezin
    - iii. Wildemanbuurt
    - iv. De maatschappij
  - h. Verandering referentiekader: reflectie van kinderen/jongeren op hoe ze naar kunst en cultuur keken voordat ze begonnen bij The Beach en hoe ze dat nu doen
2. Omgevingsfactoren en personen: wie en wat bevordert en belemmert de deelname aan beeldende kunst en cultuur en de beoogde ontwikkeling van creatieve maakvaardigheden die daar uit voortvloeit?
  - a. Geschiedenis en context van beeldende kunst en cultuur in omgevingen als de Wildemanbuurt
    - i. Eerdere deelname aan of aanraking met kunst en cultuur ouders (wat was die ervaring, positief/negatief, waardoor kwam dit (persoon die het gaf, tijdstip, geld, etc.)
  - b. Bevorderende omgevingsfactoren (zoals nabijheid, toegankelijkheid, aantrekkelijkheid, tijd, geld), open vraag
    - i. Hoe zijn ze bij The Beach gekomen?
    - ii. Hoe zou The Beach meer jongeren kunnen bereiken?
  - c. Belemmerende omgevingsfactoren (zoals taal, nabijheid, toegankelijkheid, aantrekkelijkheid, tijd, geld), open vraag

Opm.1: taal = specifieke kennisbehoefte cultuurcoaches, hoe kunnen zij deze belemmering omvormen en in hun voordeel gebruiken

Opm.2: niet snel genoeg nemen met 1 antwoord, zijn waarschijnlijk meer factoren die dit beïnvloeden, belangrijke vraag, rekening mee houden bij maken van creatieve methode
  - d. Invloed van personen (leeftijdsgenoten, ouders, docenten, andere belangrijke personen in de omgeving) op deelname: wie speelt een rol en op welke manier (inzien van nut, mate van op de hoogte zijn van mogelijkheden, mate van inzetten van mogelijkheden)

Opm.3: ook hier goed kijken naar meerdere antwoordmogelijkheden
  - e. Invloed van cultuurcoaches op deelname en ontwikkeling tijdens deelname, (beoogde) rol van *frame innovation* in ontwikkeling jongeren
3. Doorstroom in het kunst en cultuurdomein: wie of wat bevordert en belemmert jongeren om verder te gaan na deelname aan programma's bij The Beach?
  - a. Toekomst

- i. Lange termijn: behoefte en intrinsieke motivatie, eigen overtuigingen, zien jongeren een toekomst voor zichzelf en hoe, was dat voor deelname ook al het geval? Open vraag naar toekomstbeeld idee voor opening.
  - ii. Korte termijn: intentie volgen andere programma's bij The Beach/elders
- b. Middelen (tijd, geld, etc.), wat zou je nodig hebben om hier mee verder te gaan?
- c. Invloed van de omgeving
- d. Invloed van rolmodellen, zijn er rolmodellen in je omgeving of breder.